

Ἡ πάλαι ποτὲ Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἁγιάς στὴ Μεσσηνία*

ΠΑΝΑΓΩΤΟΥ ΓΛΙΑΤΑ**

Ἡ δυτικότερη ὄροσειρὰ τοῦ ὄρειου ὄγκου τῶν Κοντοβουνίων στὸ κέντρο τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, γνωστὴ ὡς Αἰγαλέο¹, χαρακτηρίζεται ἀπὸ μία πλούσια ἱστορικὴ παρουσία, καθὼς στὶς δύσκολες περιόδους τῆς Μεσσηνιακῆς ἱστορίας ἀποτέλεσε μαζί μὲ τὰ Κοντοβούνια τὸ καταφύγιο καὶ ὄχι μόνον, τῶν κατοίκων τῶν γύρω πεδινῶν περιοχῶν. Ἡ ὄροσειρὰ αὐτὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἕξι κορυφές, οἱ ὁποῖες ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότο ἔχουν ὡς ἑξῆς: Ὕψος *Ψυχρό*, 1115 μ. ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Κυπαρισσίας, Κορυφὴ *Σέχι* ἢ *Ἁγία Βαρβάρα*, 1238 μ. (περιοχὴ Μάλης), *Ἁγίου Κωνσταντίνου*, 1255 μ., *Ροδιᾶς*, 1210 μ., *Ἁγίου Γεωργίου*, 1050 μ. καὶ *Ἁγιάς* 1090 μ². Στὶς ἀνατολικές ὑπόγειες τῆς κορυφῆς τῆς Ἁγιάς (ἢ Ἀγυιάς κατὰ μετεγγραφή τῶν λογίων τοῦ 19^{ου} αἰ.) βρίσκεται τὸ μεταβυζαντινὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἢ ὅπως ἦταν γνωστὸ στὰ χρόνια τῆς λειτουργίας του «Τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγιάς». Διοικητικὰ σήμερα ἀνήκει στὸν νομὸ Μεσσηνίας καὶ στὸν δῆμο Πύλου - Νέστορος, ἐνῶ ἐκκλησια-

* Ἡ παρούσα δημοσίευση ἀποτελεῖ μέρος γενικότερης ἀδημοσίευτης μελέτης ποὺ ἀφορᾷ στὴν ἐπιρροή τῆς Ἱ. Μονῆ Ἁγιάς στὴν εὐρύτερη περιοχὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς λειτουργίας της.

** Ὁ Παναγιώτης Γλιάτας εἶναι Θεολόγος καὶ ἐργάζεται στὴν Ἐπικοινωνιακὴ καὶ Μορφωτικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

1. Ἀπὸ τὸν Στράβωνα (Η' 359) ἀναφέρεται ὡς Αἰγαλέον (τό) σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὸ τῆς Ἀττικῆς τὸ ὁποῖο καταγράφεται στὶς πηγές ὡς Αἰγάλεως (ὄ) ἢ Αἰγάλεων (τό). Βλ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ Χ.Ι., «Αἰγάλεως», «Αἰγαλέο», *Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη*, τ. Α', Αθήνα 1927, σ. 459. «ΑἰΓΑΛΕΟΝ ΟΡΟΣ», *Λεξικὸ Γεωγραφικῆς Ὑπηρεσίας Στρατοῦ*, τ. Α', Αθήνα 1998, σ. 149. BENNET J., «Τὰ ἀρχεῖα μὲ πινακίδες τῆς Γραμμικῆς Β καὶ τὸ Βασίλειο τοῦ Νέστορα», *Πῦλος ἢ Ἀμμονδερῆ*, ἐκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 2005, σ. 143 καὶ ἑξ. (στὸ ἑξῆς: Bennet, «Τὰ ἀρχεῖα»). ΣΑΡΡΗΣ Ι., «Αἰγάλεως» καὶ «Αἰγαλέον», *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τ. Β', Αθήνα, Μάιος 1927, σ.σ. 443-444.

2. Σ. ΛΥΡΙΤΖΗΣ, «Αἰγάλεο», *Πελοποννησιακὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τ. Β', 1961, σ. 27. (Στὸ ἑξῆς: Λυριτζῆς, «Αἰγάλεο»).

στικά βρίσκεται, από το 1833 και έξης, έντος τών ορίων τής Ίερᾶς Μητροπόλεως Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας.

Ίδιαιτέρο ἀρχαιολογικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ εὐρύτερη περιοχή, καθὼς ἀνατολικά τῆς μονῆς βρίσκεται ἡ εὐφορη ἀλλὰ δύσκολα καλλιεργήσιμη μικρὴ κοιλάδα τῆς Μεταξάδας, ὀδικὸς ἄξονας καὶ σημαντικὸς ἀρχαιολογικὸς χῶρος, κατοικημένος ἤδη ἀπὸ τὴν Μεσοελλαδικὴ καὶ τὴν πρόωμη Μυκηναϊκὴ ἐποχὴ (2050-1680 π.Χ.)³, ἐνῶ ἡ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ τῆς Ἀγιάς μὲ τὸ ἐκκλησάκι τῆς Ἀγίας Κυριακῆς εἶναι κατάσπαρτη ἀπὸ ὄστρακα πού χρονολογοῦνται ἤδη ἀπὸ τὸν 4^ο ἕως τὸν 10^ο μ.Χ. αἰῶνα, ἴσως καὶ προϋμότερα.

Ἡ προσφορὰ τῆς μονῆς στὴν περιοχή τῆς Μεσσηνίας εἶναι ἄγνωστη, καθὼς μέχρι σήμερα δὲν εἶχε γίνεи καμία ἐκτεταμένη ἔρευνα πού θὰ ἔβγαζε ἀπὸ τὴ λήθη τὴν ἱστορικὴ του πορεία. Μόνο στὴ λαϊκὴ μνήμη τῆς περιοχῆς διατηρήθηκαν κάποια σπαράγματα ἱστορικῶν γεγονότων πού μὲ τὴν πάροδο τῶν χρόνων εἶχαν ἀρχίσει νὰ λαμβάνουν μυθικὲς διαστάσεις. Ἔτσι ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα κατέστη ἐπιβεβλημένη, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπανέλθουν ὅλες αὐτὲς οἱ παραδόσεις στὴν πραγματικὴ τους διάσταση καὶ κυρίως νὰ ἀναγεννηθοῦν στὴ μνήμη πολλὰ ἀκόμα γεγονότα πού εἶχαν λησμονηθεῖ.

Τὴν παλαιότερη γραπτὴ ἀναφορὰ γιὰ τὴν μονὴ τὴ συναντοῦμε στὰ ἀρχεῖα Grimani κατὰ τὴν περίοδο τῆς Δεύτερης Ἑνετοκρατίας (1685- 1715). Γιὰ τοὺς Ἑνετοὺς ἡ Πελοπόννησος ἦταν μία πλούσια ἐπαρχία καὶ προσφιλῆς κτῆση καὶ ἔτσι ὀργάνωσαν μεθοδικὰ τὰ θεμέλια τῆς κυριαρχίας τους. Μία ἀπὸ τὶς πρώτες κινήσεις τους ἦταν ἡ ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τῶν κατακτημένων περιοχῶν καὶ κάθε ἄλλη πού θὰ τοὺς βοηθοῦσε στὸ ἔργο τους, μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡ καταγραφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα μᾶς παρουσιάζουν τὰ ἀρχεῖα αὐτά, οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοὶ καλοῦντο συχνὰ νὰ ἀναφέρουν τὴν ἰδιοκτησία πού κατεῖχαν ὄχι μόνο γιὰ τὶς μητροπόλεις, τὶς ἐκκλησίες ἢ τὰ μοναστήρια τῶν ὁποίων προΐστανται, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ φυσικὰ πρόσωπα πού εἶχαν σχέση μὲ αὐτά. Ἀπογράφοντας συχνὰ καὶ ἐνημερώνοντας τὴ διοίκηση γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ περιουσία τους, ὁ Γενικὸς Προβλεπτής ἦταν σίγουρος ὅτι θὰ λαμβάνει τοὺς ὀριζομένους φόρους.

Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς πολιτικῆς συναντοῦμε καὶ τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγιάς, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ ἐπιχώριος ἐπίσκοπος ὁ Ἀνδρούσης Παρθένιος, καθὼς ὑπάρχουν ἀναφορὲς τοῦ ἰδίου γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τῆς ἐπαρχίας

3. BENNET, «Τὰ ἀρχεῖα», σ. 158.

του. Νά τονίσουμε ἐδῶ πὼς σὲ σχέση μετὸν ὄμορό του Μητροπολίτη Χριστιανουπόλεως Ἀθανάσιο⁴ εἶναι ἐμφανῶς περιεκτικότερος, ὥστόσο καὶ οἱ δικές του οἱ πληροφορίες μᾶς εἶναι πολὺτιμες.

Διοικητικὰ ἡ μονὴ ἀνήκει στὸ τμήμα (canniere) τῆς Μεθώνης ποὺ περιελάμβανε τέσσερις περιοχές (teritorio), τοῦ Φαναρίου (κοντὰ στὴν σημερινὴ Ἀνδρίτσαινα), τῆς Ἀρκαδιάς (Κυπαρισσίας), τῶν Ναβαρίνων καὶ τῆς Μεθώνης.

Ἐδῶ ὁ καταγραφέας δὲν μᾶς παρουσιάζει τὸ μοναστήρι ὡς παλιό, ὅπως κάνει μετὸ Ἀντρομονάστηρο, γιὰ τὸ ὁποῖο λέει χαρακτηριστικὰ⁵: «...ἀπὸ τὴν Ἀνδροῦσα ἀπάνω εἶναι τὸ Ἀνδρῶν μοναστήρι καὶ εἶναι κοινόβιον, τὸ ὁποῖον μοναστήρι εἶναι χτισμένο ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν χριστιανῶν βασιλέων τῶν Ρωμέων». Ἐπίσης, ἀναφέρει ὅτι δὲν εἶναι σταυροπηγιακὸ καὶ ἀποκλείει ἐντελῶς καὶ τὴν περίπτωση νὰ ἀνήκει ὡς μετόχι σὲ κάποια ἄλλη μονή.

Ἡ δυσπιστία τῶν Ἑνετῶν στὰ ἀπογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπέστειλε ὁ Ἀνδρούσης εἶναι ἐμφανής. Ἔτσι συναντοῦμε ἀρκετὲς φορὲς τὴν ἐπισκοπὴ Ἀνδρούσης στὰ ἀρχεῖα μετὰ μικρὲς συμπληρώσεις κάθε φορά. Ἀντίθετα ὁ Χριστιανουπόλεως, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ χαρακτήρος του, δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ ἀποκρύψει στοιχεῖα καὶ ἔτσι ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπογραφή του εἶναι ἀναλυτικὸς.

Ἡ περιουσιακὴ κατάσταση τῆς μονῆς Ἁγίου Γεωργίου «εἰς τὸ Τεριτόριο τῆς Ἀρκαδιάς.. στὸ σύνορο τοῦ χωριοῦ Σαπρήκι ...» ὅπως μᾶς τὴν παραδίδουν τὰ ἀρχεῖα ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Εἰς τὸ σύνορο τοῦ χωριοῦ Σαπρήκι εἶναι μοναστήρι τιμῶμενο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἔχει ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ Μοναστήρι χωράφια ζευγαριοῦ ἑνός.

Ἔχει καὶ ἀμπέλια ξηναριῶν ἠκοσιπέντε καὶ ἄλλον ἀμπέλι ξηναριῶν ἠκοσι καὶ εἶναι φυτό.

Ἔχει καὶ εἰς τὸ χωριὸν Σαπρίκι χωράφια ζευγαριοῦ ἑνός καὶ εἰς τὴν Βερυστή χωράφι ἕνα καὶ εἰς τὸ χωριὸν Μανιάκι χωράφι ἕνα καὶ εἰς τοῦ Πεδεμένου χωράφια κομάτια δύο ἔχει καὶ εἰς τὸ ρέμα τῶν Κοτρονέων ἕνα μύλο καὶ μῆλα νεροτριβή.

4. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο Χριστιανουπόλεως, 1681-1710.

5. Σὲ ὅλα τὰ κείμενα τῶν πηγῶν τῆς παρούσης μελέτης διατηροῦμε τὴν ὀρθογραφία.

6. Ἐπὶ Ἑνετοκρατίας «τεριτόριο» καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας «καζᾶς». Αὕτη ἡ διοικητικὴ διαίρεση ὀριοθετήθηκε κατὰ τὴν πρώτη Τουρκοκρατία καὶ ὑπέστη μικρὲς διαφοροποιήσεις ἀνάλογα τὶς διάφορες ἀνάγκες μέχρι τὸ 1832. (ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Μ. Β., *Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν Β' Τουρκοκρατία*, Ἀθήνα 1939, σ. 258. Στὸ ἐξῆς: ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, *Πελοπόννησος*).

Ἔχει εἰς τὸ τερριτόριον τοῦ Νεοκάστρου εἰς τὸ σύνορον τῆς Λιγούδιστας ἀμπέλια ξηναριῶν τριάντα καὶ ἄλλον ἀμπέλι ξηναριῶν πενήντα.

Ἔχει καὶ ἐλαιῖς εἰς τὸν τόπον τους ρίζαις ἑπτὰ.

Ἔχει καὶ σπίτια δύο μὲ τὴν περιοχὴ τους

Ἔχει καὶ εἰς τὴν Καβελαιρία⁷ ἐλαιῖς εὐδομήντα μὲ τὸν τόπον τους

Ἔχει καὶ εἰς τὸν τόπον Ντρέστενα χωράφια ζευγαριῶν δύο καὶ ἐλαιῖς ρίζαις ἔντεκα καὶ ἀμπέλια ξηναριῶν τεσσάρων.

Ἔχει καὶ ἄλλα χωράφια ὅπου ἔχει εἰς τὸν τόπον τῆς Λιγούδιστας ὅπου ὀνομάζεται Σπηλιά καὶ εἶναι ἡμερα καὶ ἄγρια βατζελιῶν τὰ ὅποια ἔδωσε⁸ ὁ ἀφέτης ὁ Μαρι Μικέλις⁹.

Ὁ «Μαρι Μικέλις» (Marin Michiel) παραχώρησε τὰ κτήματα αὐτὰ στὴ μονὴ προφανῶς μὲ σκοπὸ τὴν εἰσπραξὴ τοῦ ἐγγείου φόρου, ὅπως ἔκαναν σὲ πολλὰς περιπτώσεις οἱ Ἑνετοί. Παραχωροῦσαν τὰ ἐγκαταλελειμμένα κτήματα, ὄχι μόνον σὲ μονές, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐποίκους ποὺ ἔφεραν ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας μὲ σκοπὸ τὴν εἰσπραξὴ τοῦ φόρου αὐτοῦ¹⁰ καὶ τὴν ἐνδυνάμωση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς.

Τὸ 1699 στὸ μοναστήρι ἐγκαταβιοῦν δύο ἱερομόναχοι, πέντε μοναχοί, δύο δόκιμοι καὶ ἓνα παιδί 10 ἐτῶν ποὺ ἀνέθρεψαν οἱ ἴδιοι οἱ πατέρες τῆς μονῆς, φαινόμενο συνηθισμένο αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, καθὼς τὸ χαμηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο, οἱ συχνοὶ πόλεμοι καὶ ἡ ἐπιδημία πανώλης, ὀδηγοῦσαν πολλὰ παιδιά στὴν ὀρφάνια καὶ ἀνάγκασαν ἀκόμη καὶ τοὺς μοναχοὺς νὰ ἀναλαμβάνουν τὴν ἀνατροφή τους. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παροιμία ποὺ λέγεται ἀκόμα καὶ σήμερα στὴν περιοχὴ «...δὲν ἔχει δεῖ καλόγερο μὲ νάκα»¹¹ ἐννοώντας πὼς δὲν ἔχει ζήσει ἄσχημες μέρες, φτώχειας καὶ ἀνέχειας.

7. Φράγκικη λέξη cavalleria = ἰππικό. Στὴν περίπτωσι τοπωνυμίου σημαίνει ἰππικὸ φέουδο. Σερβενταριά στὰ τούρκικα.

8. Πρόκειται περὶ δωρεᾶς κτήματος ποὺ στὴν περίοδο τῆς πρώτης τουρκοκρατίας ἴσως κατεῖχε κάποιος Τούρκος ἀξιωματοῦχος καὶ μὲ τὴν ἔλευση τῶν Ἑνετῶν ἢ εἶχε ἐκδιωχθεῖ ἢ εἶχε ἀποδυναμωθεῖ. Πλήθος τέτοιων περιπτώσεων συναντᾶμε στὰ ἀρχεῖα αὐτά.

9. Ὁ Ἀθανάσιος Χριστιανουπόλεως στὴν δική του καταγραφή τὸν ὀνομάζει σύντρυχο καὶ καταστηχαδόρο Μαρίνο Μιχαήλ. Πρόκειται γιὰ ἓναν ἀπ' τοὺς τρεῖς διορισμένους ἀπὸ τὸ Ἀνώτατο Συμβούλιο τῆς Βενετίας οἰκονομικοὺς καὶ διοικητικοὺς ἀναδιοργανωτὲς τῆς Πελοποννήσου. ΝΤΟΚΟΣ Κ., «Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐκκλ. περιουσία κατὰ τὴν Β' Ἑνετοκρατίαν», *Byzantinische Neugriechische Jahrbucher*, XXI (1976) 145.

10. GERSTEL SHARON E.J., «Μεσαιωνικὴ Μεσσηνία», Πύλος ἢ Ἀμμουδερή, ἐκδ. Παπαδημα, Ἀθήνα 2005, σ. 250.

11. Νάκα. Μικρὴ κούνια, ξύλινη συνήθος, ὅπου νανοῦριζαν τὰ βρέφη.

Στις απογραφές των Ένετων με σαφήνεια μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι ή μονή κατείχε ίκανή ακίνητη περιουσία, ήταν επανδρωμένη ικανοποιητικά και μάλιστα σε σχέση με τα υπόλοιπα μοναστήρια της επισκοπής Άνδρουσης, φαίνεται να είναι σε πολύ καλύτερη κατάσταση. Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε με βεβαιότητα ότι μία τέτοια ακίνητη περιουσία δεν μπορούσε να συγκεντρωθεί σε ένα μοναστήρι της εποχής αυτής σε μικρό χρονικό διάστημα αλλά προϋποθέτει ζωή αρκετών χρόνων. Έπομένως θα πρέπει και από ιστορικής σκοπιάς να ορίσουμε την έναρξη λειτουργίας του πριν ή τουλάχιστον κατά τον 16^ο αιώνα (είκ. 2).

Κατά την διάρκεια της επόμενης περιόδου κυρίαρχο ιστορικό γεγονός για την περιοχή είναι τα λεγόμενα Όρλωφικά και αυτό γιατί από το αποτέλεσμα τους δεν γλίτωσε της μανίας των Τουρκαλβανών κανένα χωριό της περιοχής ούτε και ή μονή της Αγιάς. Συγκρίνοντας την κατάστασή της σε ανθρώπινο δυναμικό μεταξύ της προηγούμενης και της επόμενης περιόδου διαπιστώνουμε ότι ή μονή εξήλθε από αυτή την περίοδο έμφανώς κατηγονισμένη. Ίδιαίτερα αν σκεφθούμε ότι ή μονή βρίσκεται κοντά σε όδικους άξονες της εποχής, δεν θα ήταν δυνατόν να μην είχε παρατηρηθεί ή παρουσία της από τους όργισμένους και διψασμένους για καταστροφή μισθοφόρους του Σουλτάνου. Η ιστορική πορεία της όμως είναι σίγουρο πως δεν διεκόπη, καθώς διατηρεί την περιουσία της και τή δραστηριότητά της, όλη αυτή την περίοδο. Προσφέρει στο Έθνος με όποιον τρόπο μπορεί και γίνεται καταφύγιο για πολλούς κατατρεγμένους. Σε αντίθεση με άλλα μοναστήρια της επαρχίας Άνδρουσης βγήκε από την περίοδο των Όρλωφικών λιγότερο πληγωμένη. Αυτό ενυσχύεται και από το αίτημα του Άνδρουσης Δανιήλ το 1780 προς την Ίερά Μονή του Σινά, από την οποία ζητά να δεχθεί το Άνδρομονάστηρο ως μετόχι της, καθώς «είναι έρημο και έγκαταλελειμμένο»¹², κάτι το οποίο και έγινε το 1785 μένοντας σε αυτό το καθεστώς μέχρι το 1929, ενώ για τη μονή της Αγιάς δεν έχει τέτοια έννοια προφανώς, επειδή είναι επανδρωμένο.

Η θέση της επιτρέπει να βρίσκεται σχετικά μακριά από τις τουρκικές αρχές και μέσα στην καρδιά της Κοντοβουνιώτικης παντοδύναμης κλεφτουριάς, της

12. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ, «Το Άνδρομονάστηρον ως μετόχιον της Μονής του Σινά (1785-1929)», *Διδαχή ΚΗ/301* (1974) 85-93. (Έχει γραφεί ήμερομηνία 1880, κάτι το οποίο δε μπορεί να ισχύει, καθώς δεν ύφιστατο τότε Έπισκοπή Άνδρούσης, ενώ ο Δανιήλ ήταν έπισκοπος στην εν λόγω έπισκοπή έναν αιώνα πριν).

όποιας ἡ Ὄθωμανικὴ κυριαρχία δὲν μποροῦσε νὰ καταστείλει τὴ δράση της¹³. Στὰ Κοντοβούνια δροῦσαν θρυλικὸι Κλέφτες, οἱ ὁποῖοι προσπατεῦονταν ἀπὸ τὰ μοναστήρια τῆς περιοχῆς. Τὸ 1805 ὁ πασᾶς τῆς Τριπολιτσᾶς ἔδωσε ἐντολὴ γιὰ τὸν ἀφανισμὸ τῶν Κλεφτῶν δημιουργώντας παράλληλα πνεῦμα τρόμου στοὺς Ἕλληνες γιὰ τὴν δράση τῶν κλεφτῶν. Ἀφορμὴ στάθηκε τὸ περιστατικὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ πρωτοσύγκελου τῶν Γαργαλιάνων Ἀνθιμου Ἀνδριανόπουλου στὸν κάμπο τῆς Μαρμαριᾶς¹⁴, ὁ ὁποῖος ὡς Μοραγιᾶν βιλαετλὴ τοῦ βιλαετιοῦ τῆς Ἀρκαδίας μετέφερε τοὺς φόρους στὸν πασᾶ τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἀφοῦ ἐξόντωσαν τὴν φρουρὰ του, συνέλαβαν τὸν πρωτοσύγκελο καὶ τὸν μετέφεραν αἰχμάλωτο στὸ χωριὸ Μποντιᾶ (Μάλθη) τῶν Κοντοβουνίων σὲ περιοχὴ δηλαδὴ ἀπόλυτα ἐλεγχόμενη ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἢ τουλάχιστον σὲ περιοχὴ ποὺ οἱ Τοῦρκοι δὲν διέθεταν τὸν ἀπόλυτο ἔλεγχο. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν κίνησι αὐτὴ προκύπτει μὲ βεβαιότητα ὅτι τὸ ἐγγείρημα ἦταν ἔργο τῶν κλεφτῶν τῶν Κοντοβουνίων πρᾶγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνει καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς περιοχῆς:

*«Πέντ' ἔξι κάποι¹⁵ τοῦ Κοσμᾶ, δυὸ τρεῖς τοῦ Παναγιώτη,
Μία προβατῖνα ψένανε στὴ ράχη τοῦ Σαπρίκι¹⁶.
Ἐκεῖ τοὺς ἤρθε μία γραφή, τοὺς ἤρθε ἓνα γράμμα:
Νὰ πᾶνε γιὰ νὰ πιάσουνε στῆς Μαρμαριᾶς τὸν Κάμπο.
Κεῖ θὰ περάσει νὰς παπᾶς στ' ἀσήμι φορτωμένος.
Τὰ ἀσήμι νὰ τὸ πάρετε, τὸ λάγι' ἄρνι νὰ σφάχτε»¹⁷.*

Μὲ τὸ πέρας τῆς περιόδου αὐτῆς βρίσκουμε στὴ μονὴ τὸν ἠγούμενο Μελέτιο Βάμβα, τὸν ἱερομόναχο Εὐθύμιο καὶ ἄλλους μοναχοὺς ποὺ δυστυχῶς δὲν ἔχουν διασωθεῖ τὰ ὀνόματά τους. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ὅτι: «... Ἀχρὶ τῆς Κινήσεως τῶν πραγμάτων (τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπανάστασης) εἶχε

13. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ, *Πελοπόννησος*, σ. 23814. Περιοχὴ στὰ ὄρεινά τῆς Ἀρκαδίας κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀσσέα.

15. Κάπος ἢ Καπόμπασης: ὁ διορισμένος ἀπὸ τὴν τουρκικὴ ἐξουσία Ἕλληνας ἀστυνομικὸς γιὰ τὴν καταδίωξι τῶν ζωοκλεφτῶν καὶ τὴν τήρησι τῆς τάξεως. ΜΟΥΓΓΟΣ Δ. ΓΡ., *Λαογραφικὰ τῶν Κοντοβουνίων*, Ἀθήνα 2007, σ. 84, ὑπόσημ. ἀριθ. 57.

16. Μὲ τὸν ὄρο «ράχη» ἴσως νὰ ἐννοεῖ τὸ βουνὸ τῆς Ἀγιᾶς, στὶς ὑψώρειες τοῦ ὁποῖου βρίσκεται καὶ τὸ χωριὸ Σαπρίκι (σήμερα Μεταξάδα), γνωστὸ ὄρμητήριο κλεφτῶν καὶ στρατόπεδο κατὰ περιόδους, ὅπως διαπιστώνουμε.

17. ΛΥΡΙΤΖΗΣ Σ. Θ., «Οἱ Γαργαλιάνοι, ὁ τόπος καὶ ἡ ἱστορία του», Δήμος Γαργαλιάνων 2000, σ. 233.

ηγούμενον και καλογήρους προϊστάμενον παρ' ἐμοῦ ὡς ἐνοριακὸν κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα μου»¹⁸ τὸ ἐπιβεβαιώνει.

Ἡ Παιδεία κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη κυρίως τῆς ἐκκλησίας βρίσκει καταφύγιο καὶ στὴν μονὴ τῆς Ἀγιάς, καθὼς ἐκεῖ ὑπάρχει τὰ τελευταῖα χρόνια πρὶν τὴν Ἐπανάσταση σχολεῖο τῶν κοινῶν γραμμάτων πὺν λειτουργεῖ μέχρι καὶ τὴν ἔναρξή της¹⁹, στηριζόμενο στὴν ὑπαρξὴ λογίου κληρικοῦ πὺν ἴσως νὰ ἦταν ὁ ἡγούμενος.

Εἶναι γεγονός ὅτι τὸ μοναστήρι κατὰ τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 προσέφερε σημαντικὴ οἰκονομικὴ βοήθεια²⁰ καὶ συνέβαλε μὲ κάθε τρόπο στὸν ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας. Οἱ πληροφορίες πὺν διασώθηκαν εἶναι ἱκανὲς νὰ μᾶς διαφωτίσουν, ἔτσι ὥστε νὰ διαμορφώσουμε μία εἰκόνα γιὰ τὸν ρόλο πὺν διαδραμάτισε καὶ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ὑπέστη τοὺς χρόνους αὐτοὺς. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐπιγραμματικὲς ἀναφορὲς ἱστορικῶν, ἔμμεσες ἢ ἄμεσες, ἕνα σημαντικό κείμενο, ἡδὴ δημοσιευμένο²¹, τοῦ ἐπιχώριου ἐπισκόπου Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, μᾶς διαφωτίζει περὶ τῆς μονῆς. Ἔτσι, ἀπὸ αὐτὸν μαθαίνουμε γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἀλληλοδιδασκικοῦ σχολεῖου ἡδὴ ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο τῆς Ἐπανάστασης καὶ τὴν συντήρησή του ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν κτημάτων τῆς μονῆς²². Στὴ μεταγενέστερη (σχετικὰ μὲ τὸ σχολεῖο) αὐτὴ ἀναφορὰ του καταγράφει τὴν γενικότερη ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τῆς ἐπαρχίας του²³ ἕνα χρόνο μετὰ τὴν ἀποχώρησή τοῦ Ἰμπραήμ ἀπὸ τὴν Μεσσηνία καὶ παρουσιάζει τὴν δραματικὴν κατάστασιν τῆς περιοχῆς γράφοντας μετὰξὺ ἄλλων πρὸς τὴν Καποδιστριακὴν Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως:

«*Ἀναφέρω ὅτι περιερχόμενος τὰ κατατεφρωμένα χωρίδια τῆς ταπεινῆς ἐπαρχίας μου ἵνα παρηγορήσω τοὺς ταλαιπωρημένους ἐπαρχιώτες μου καὶ νὰ ὀδηγήσω αὐτοὺς πρὸς γνῶσιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν ἀφεύκτων χρεῶν τῶν πρὸς τὸν Ὑψιστὸν Κύριον, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὴν Σ. Κυβέρνησιν....*».

18. Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. (Στὸ ἔξῃς: Γ.Α.Κ.) *Γραμματεία Θερησκείας*, Φάκ. 21^Α.

19. Θὰ τὸ διακρίνουμε ξεκάθαρα στὴ συνέχεια.

20. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ Π. Χ., *Σελίδες ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας*, Ἀθήνα 2013, σελ. 406 (Στὸ ἔξῃς: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*).

21. Περ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Π., «Ἀγιάς (ἢ καὶ Ἀγυιάς) μονύδριο καὶ τοπωνύμιο», *Μεσσηνιακὰ 1969-70*. Ἐκδ. Β. Γιαννίκος, Ἀθήνα 1998, σ. 225. Καὶ ΓΕΩΡ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ Ι., *Μεσσηνιακὰ 1969-70*. Ἐκδ. Β. Γιαννίκος, Ἀθήνα 1998, σ. 255.

22. Μεταγενέστερα συναντᾶμε ἀλληλοδιδασκικὰ σχολεῖα, στὰ Φύλιατρά καὶ τὴν Μεσσήνη.

23. ΓΑΚ. *Γραμματεία Θερησκείας*. Φάκ. 21^Α.

Ἡ εἰκόνα τῶν κατατεφρωμένων χωριῶν δὲν εἶναι ὑπερβάλλον συναισθηματισμός, ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ κατάσταση τῆς ἐπαρχίας του καὶ τὸ προβαλλόμενο ἀπ' αὐτὸν ὑψηλὸ αἶσθημα εὐθύνης εἶναι ὁ πραγματικὸς τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὸς ὁ ἐξαιρετὸς Ἱεράρχης ἀντιμετώπιζε ὄχι μόνον τὸ λαό, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερεῖς του, γιὰ τοὺς ὁποίους γράφει:

«... (ἐκτὸς δύο ἱερέων) ὑπάρχουσι ἔγγαμοι πάντες ἄμιοροι παιδείας ἑλληνικῆς. Γεγυμνασμένοι ὅμως εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν τοὺς βίον, τίμιον καὶ χαρκατῆρα καλὸν ἔχοντες, πτωχοὶ καὶ ἀξιοδάκρυτοι καὶ τῶν ἀναγκαίων εἰς χρῆσιν τῶν ἱερῶν μυστηρίων ὑστερούμενοι...»

Τὴν ἐπομένη συντάσσει τὸν κατάλογο τῶν ἐνοριῶν καὶ τῶν ἱερέων, ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατανοοῦμε καλύτερα τὴν γενικότερη κατάσταση τῆς ἐπαρχίας του καὶ παρατηροῦμε πὼς τὸ μόνον μοναστήρι πού ἔχει ἔστω καὶ ἓνα καλόγηρο εἶναι αὐτὸ τῆς Ἁγιάς²⁴.

Ἡ ἀγωνία του γιὰ τὴν μόρφωση τῶν παιδιῶν καὶ ἡ πίκρα του γιὰ τὴν ἀδυναμία νὰ συσταθοῦν σχολεῖα καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς ἐπαρχίας του εἶναι ἐμφανῆς στὴ συνέχεια τῆς ἀναφορᾶς του.

«... ἀνωθεν τῆς Λιγούδιστας²⁵ κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἄνω Μεσσηνίας κεῖται ἐν μονύδριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγιάς καλούμενον, καταπυρπολυμένον παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ. Αὐτὸ ἔχει ὑποστατικὰ ἐλαιόδενδρα καὶ ὀλιγοστάτα χωράφια. Ἐκ τοῦ ἐλαιῶνος κατὰ τριετίαν δύναται νὰ λάβῃ (ἐὰν ἔχει τιμὴν τὸ ἔλαιον) γρόσια χίλια.

Ἄχρι τῆς Κινήσεως τῶν πραγμάτων (τὴν ἔναρξη τῆς Ἐπανάστασης) εἶχε ἠγούμενον καὶ καλογήρους προϊστάμενον παρ' ἐμοῦ ὡς ἐνοριακὸν κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα μου. Μετὰ δὲ τούτων ἄχρι τῆς ἀποβάσεως τοῦ Ἱμπραΐμη δι' ἀδείας μου ἐδίδοντο τὰ εἰσοδήματα πρὸς τὸν διδάσκαλον Δωρόθεον ἀρχιμανδρίτην, διάκονον ποτὲ χρηματίσαντα τοῦ Ἁγίου Ἐλαίας²⁶, ὅστις ἐδίδασκε τῶν κατοίκων τοὺς παῖδας τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ μαθήματα.

Ἐφέτος μετεχειρίσθησαν τὸ εἰσόδημα τοῦτο πρὸς οἰκοδομὴν καὶ στερέωσιν μιᾶς ἐκκλησίας ὅπου ἔκαμαν μὴ δυνάμενοι ἐξ ἰδίων διὰ τὴν ἄκραν ἔνδειάν τους οἱ τῆς Λιγούδιστας κάτοικοι.

24. Λόγω τοῦ περιορισμένου τοῦ χώρου τοῦ περιοδικοῦ ἐπιφυλασσόμεστε ἢ δημοσίευσή τοῦ καταλόγου νὰ γίνῃ σὲ κάποια ἄλλη μελλοντικὴ ἔκδοσις.

25. Ἡ ὀνομασία τῆς Χώρας Τριφυλίας μέχρι τὸ 1927.

26. Ἐνν. Παΐσιου Βυζαντίου, μετέπειτα Ἐπισκόπου Τριφυλίας.

Ἐκ τούτου τοῦ εἰσοδήματος δύναται νὰ λαμβάνει κατ' ἔτος τὸ συστηθησόμενον σχολεῖον τριακόσια πενήκοντα γρόσια καὶ τοῦτο πρὸς πληροφορίαν τῆς Σεβαστῆς Γραμματείας. Οἱ ἐπαρχιωῖται μου σχεδὸν ἅπαντες σχολεῖον (ἐκτὸς τῆς Κωμοπόλεως Νησίου) ἀλληλοδιδασκτικὸν δὲν ἔχουσι. Τὸ δὲ χεῖριστον ὄπου μὲ κάμει νὰ μένω παντελῶς ἀπαρηγόρητος εἶναι ὄπου καὶ τὰ περισσότερα χωρὶά μῆτε παιδαγωγοὺς ἔχουν νὰ διδάσκονται τὰ κοινὰ γράμματα.

Περιφερόμενος δραστηρίως περὶ τούτου τοὺς ὁμίλησα παραστεινῶν τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγματος. Ἔχουν προθυμίαν, κλαίουσι διὰ τὴν τῶν παιδῶν τῶν ἀμάθειαν, πλὴν εἰς τοὺς περισσότερους οἱ τρόποι λείπουσι. Οἱ ὀλίγοι τί δύναται νὰ πράξωσι; Ἡ Θεία Πρόνοια, ὅπου διὰ τοῦ Σεβαστοῦ Κυβερνήτου μας, ἐκατόρθωσε πολλὰ καὶ δύσκολα, εἴθε νὰ εὐδοκήσῃ καὶ τοῦτο.

Οἱ ἐπαρχιωῖται μου εἶναι ἄπλοῖ, εἶναι ἡσυχοὶ εὐχαριστοῦντες ἄκρως καὶ τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν καὶ μετὰ Θεὸν δοξολογοῦσιν αὐτήν.

Ἐν Μαυροματίῳ²⁷ τῇ 29ῃ Νοεμβρίου 1829

ΥΓ. Οἱ τῆς Λιγούδιστας κάτοικοι εἶναι ἄξιοι πλείστον διὰ τὴν πτωχείαν καὶ τὴν καλοκαγαθίαν των. Ἔχουσι καὶ σχολεῖο τῶν κοινῶν γραμμῶν καὶ οἱ ἴδιοι θέλει πληρώσει τὸν διδάσκαλον».

Ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῆς τῆς ἀναφορᾶς ἦταν νὰ ἐνημερώσῃ τὸν Κυβερνήτη γιὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἐκπαίδευσης στὴν ἐπαρχία του, δὲν παραλείπει ὅμως νὰ ὑπενθυμίσει τὴν φιλοτιμία καὶ τὴν ἀνέχεια τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι στὸ παρακείμενο τῆς μονῆς χωριὸ Λιγούδιστα, τὸ 1829 λειτουργοῦσαν σχολεῖο τῶν Κοινῶν Γραμμάτων, (τὸ πρὶν τῆς ἐπέλασης τοῦ Ἰμπραήμ Ἀλληλοδιδασκτικὸ²⁸ σχολεῖο τῆς Ἀγίας εἶχε διακόψει). Ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ συντήρησις λειτουργίας σχολεῖου ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας ἦταν γεγονὸς ποὺ ἐθεωρεῖτο αὐτονόητο καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς, καθὼς εἶχαν μάθει ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς μονῆς στὸν τόπο τοὺς ἦταν καὶ αὐτός. Ἀκόμα καὶ μετὰ τὴν διάλυσή της θεωροῦν (ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω) ὅτι τὰ κτήματα αὐτῆς πρέπει νὰ δοθοῦν στὸν δῆμο γιὰ τὸν αὐτὸ σκοπὸ.

Πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου δὲν εἶναι νέο²⁹, ἀφοῦ τὸ ἴδιο τὸ σύστημα προϋποθέτει παλαιοὺς μαθητῆς

27. Περιόδευε στὴν ἐπαρχία του, ἀφοῦ ἡ ἔδρα του ἦταν ἡ Μεσσήνη, καὶ στὸ Μαυρομάτι ἐνημερώθηκε καὶ ἀνταποκρινόμενος ἄμεσα ἀπέστειλε τὴν ἀναφορὰ αὐτή.

28. Ποὺ λειτουργοῦσε δηλαδὴ μὲ τὸ λαγκαστέριο σύστημα, ἐκ τοῦ Ἀγγλοῦ ἐμπνευστῆ του J. Langaster.

29. ΚΑΛΑΦΑΤΗ ΕΛΕΝΗ, *Τὰ σχολικὰ κτήρια τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαίδευσης 1821-1929*, Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ἑλληνικῆς Νεολαίας, Γενικὴ Γραμματεία Νέας Γενιάς, Ἀθήνα 1988, σ. 28.

πὸν θὰ μεταδίδουν γνώσεις καὶ νοοτροπίες σὲ νεότερους. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἀλληλοδιδασκικὸ τῆς Ἀγίας ἔχει τίς ρίζες του στὴν πρὶν τὴν ἐπανάσταση ἐποχὴ ὅπως ἀναφέραμε.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος χρημάτισε διάκονος τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλαίας στὴν περιοχὴ τῶν Κυδωνιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀφοῦ ἐκεῖ βρισκόταν ἡ ἔδρα τῆς ἐν λόγῳ ἐπισκοπῆς³⁰. Ἀκολούθησε τὸν Ἐλαίας Παῖσιο κατὰ τὸν πρῶτο χρόνον τῆς Ἐπανάστασης στὴν Ἑλλάδα, ὅπου καὶ τὸν συναντοῦμε στὴν παρούσα ἀναφορὰ ὡς Ἀρχιμανδρίτη πλέον καὶ διδάσκαλο τοῦ Ἀλληλοδιδασκικοῦ τῆς Ἀγίας. Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ συμπεραίνουμε ὅτι ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος δὲν ἦταν ὁ δάσκαλος τοῦ πρὶν τὴν ἐπανάσταση σχολείου καὶ ἐνισχύεται ἡ ἄποψη μας περὶ τοῦ Μελετίου Βάμβα. Ὁ Μίμης Φερέτος ἀναφέρει³¹ ὡς γενέτειρα τοῦ Δωροθέου τὴν Μεσσηνία, ὡς ἐκ τούτου θὰ πρέπει νὰ μετέβη στὴν Μικρὰ Ἀσία, νὰ χειροτονήθηκε ἐκεῖ καὶ μαζί μὲ τὸν Ἐλαίας (καὶ ἀργότερα πρῶτο Ἐπίσκοπο Τριφυλίας) νὰ ἐπέστρεψε στὴν Μεσσηνία.

Τὴν μετέπειτα τύχη τοῦ Δωροθέου δὲν τὴ γνωρίζουμε. Τὸ σίγουρο εἶναι ὅτι δὲν ἀκολούθησε τὸν Ἐλαίας Παῖσιο στὴν ἐπισκοπὴ Τριφυλίας (πρῶτην Χριστιανουπόλεως), οὔτε παρέμεινε στὴν Μεσσηνία ὡς κληρικὸς ἢ διδάσκαλος. Ἄν ἐπέζησε τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἰμπραήμ καὶ παρέμεινε στὴν Ἑλλάδα, πιθανῶς νὰ μετέβη στὴν Καρύταινα πὸν τὸ 1831 συναντοῦμε τὸν μοναδικὸ στὴν Πελοπόννησο διδάσκαλο Δωρόθεο στὸ ἐκεῖ σχολεῖο³².

Ἡ μονὴ πρὶν τὴν ἐπανάσταση λειτουργοῦσε πιθανῶς ὡς κοινόβιο μοναστήρι, ἀφοῦ διέθετε ἡγούμενο καὶ καλογήρους, σύμφωνα μὲ χαρακτηριστικὴ ἀναφορὰ γιὰ τὸ σύστημα λειτουργίας του. Μετὰ κατέστη ἰδιόρρυθμο, καθὼς, ὅπως θὰ διαπιστώσουμε, στὴ μονὴ ζοῦσε ἓνας καὶ μοναδικὸς ἱερομόναχος, ὁ Εὐθύμιος, ὁ ὁποῖος κατεῖχε δικὴ του ἰδιοκτησία, δυνατότητα πὸν μποροῦσε νὰ τοῦ δώσει μόνο τὸ ἰδιόρρυθμο καθεστῶς³³.

Ἡ πυρπόληση τῆς μονῆς «παρὰ τῶν ἐχθρῶν», πὸν ἀναφέρει ὁ Ἀνδρούσης, συνέβη κατὰ τὴν περίοδο τῆς παρουσίας τοῦ Ἰμπραήμ στὴ Μεσσηνία καὶ μᾶλλον ἀμέσως μετὰ τὴν ἱστορικὴ μάχη στὸ παρακείμενο Μανιάκι. Ἄμεση

30. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 217.

31. ΓΑΚ *Καλαμάτας*. Ἀρχεῖο Μίμη Φερέτου.

32. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ ΤΡ., *Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 349.

33. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ Ι.Μ., *Ἡ καθημερινὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων στὴν Τουρκοκρατία*, ἐκδ. Δ.Ν. Παπαδήμα, Ἀθήνα 2008, σ. 84.

ἀναφορὰ ἢ περιγραφή γιὰ τὸ χρόνο καὶ τὸ γεγονός αὐτῆς τῆς καταστροφῆς δὲν ἔχουμε, ὅμως θὰ ἦταν ἀδύνατο, ἂν ἡ μονὴ εἶχε καταστραφεῖ πρὶν τὴν ἔλευσή του, οἱ καπεταναῖοι Π. Κεφαλαῖς, Ἀθ. Καπιτανάκης, Πιέρρος Βοΐδης (Μαυρομιχάλης) καὶ Ἀ. Γυφτάκης πού εἶχαν μεταβεῖ στὸ Μανιάκι νὰ πολεμήσουν στὸ πλευρὸ τοῦ Παπαφλέσσα, νὰ τοῦ πρότειναν νὰ φύγει ἀπὸ τὴν θέση Ταμπούρια καὶ νὰ προσημίσει αὐτὴ στὴ μονὴ τῆς Ἀγιάς «...ὡς καταλληλωτέρα τῶ ὄντι καὶ ὀχυρά», ὅπως ἀναφέρει ὁ Φραντζῆς³⁴. Κατὰ τὸ Φωτᾶκο οἱ καπεταναῖοι πρότειναν «...ὅτι καλὰ ἦτο νὰ φύγωμεν κατὰ τὸ μέρος τῆς Ἀγιάς ὅτι οἱ καβαλαραῖοι ὀλίγους θὰ σκοτώσουν ἀπὸ ἡμᾶς, ἔχομεν τὸ βουνὸν βοηθόν, στεκόμεθα εἰς τὰ ριζώματα καὶ πολεμοῦμεν». Οἱ Τριφυλῖοι καπεταναῖοι πρὶν μεταβοῦν στὸ Μανιάκι, εἶχαν στρατοπεδεύσει στὸ ἀπέναντι χωριὸ Σαπρίκι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκλήθησαν ἀπὸ τὸν Παπαφλέσσα νὰ μεταβοῦν στὰ Ταμπούρια ὅπου ἦταν καὶ αὐτός³⁵, ἐπομένως γνῶριζαν καλὰ τὴν θέση τῆς μονῆς καὶ τίς εὐκαιρίες πού τοὺς προσέφερε τὸ βουνὸ τῆς Ἀγιάς³⁶.

Ἄν ἡ μονὴ ἦ τὸ βουνὸ εἶχαν καεῖ πιὸ πρὶν, δὲν θὰ γινόταν τέτοια πρόταση ἀπὸ τοὺς Καπετάνιους καὶ ἴσως νὰ πρότειναν ἓνα καλύτερο μέρος στὴν περιοχὴ αὐτὴ τῶν Κοντοβουνίων. Τὸ δασῶδες τῆς Ἀγιάς, ἡ φυσικὴ καὶ τεχνητὴ ὀχύρωση τῆς μονῆς θεωρήθηκε ὡς ἡ καλύτερη πρόταση ἀπὸ τοὺς μετ' ὀλίγον θυσιασθέντας αὐτοὺς Ἑλληνας. Ὁ σύγχρονος τῶν γεγονότων αὐτῶν καὶ γνώστης τῆς περιοχῆς³⁷ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς ἐπίσης ἀναφέρει: «Ἐὰν ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἤθελεν ἀποδεχθῆ τὸ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἀγιά, ὄχι μόνον δὲν ἤθελον ἀφανισθεῖ οἱ Ἑλληνας καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἤθελον προξενήσει πολλὴν θραῦσιν καὶ ἀφανισμόν εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἦτον δὲ ἡ ὀχύρωσις τῆς Ἀγιάς καταλληλωτέρα ἀκόμη καὶ διὰ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων τοποθέτησιν, καὶ τούτων ἐχόντων ἤθελε διαρκῆ ἢ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐχθρῶν μάχη, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἤθελον δραπετεύσει οἱ περισσότεροι Ἑλληνας (ὡς καὶ ἐδραπέτευσαν οἱ πλείονες ὑποπεύοντες τὸν ἀφανισμόν των διὰ τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς θέσεως τοῦ Μανιακίου, καθὼς ἐγένεν εἰς τοὺς μείναντας), ἀλλ' ἤθελον προφθάσει ἐγκαίρως καὶ τὰ μετὰ ταῦτα πρὸς βοήθειαν ἐρχόμενα στρατεύματα, ἀριθμούμενα ὑπὲρ τοὺς 1800 Ἀρκαδίους (Τριφυλίους) Καρυτινοὺς, καὶ Φαναριώ-

34. ΦΡΑΝΤΖΗ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, *Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος*, Ἀνατύπωση, τ. Β', Αθήνα 1976, σ. 345. (Στὸ ἔξῃς: ΦΡΑΝΤΖΗ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, *Ἐπιτομὴ*).

35. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Π.Α., *Οἱ Ἡρώες τοῦ Μανιακίου*, Καλαμάτα 1912, σ. 52.

36. ΛΥΡΙΤΖΗΣ, «*Αἰγάλεο*», σ. 27.

37. Ὡς ἐπὶ χρόνια πρωτοσύγγελος τῆς μητροπόλεως Χριστιανουπόλεως.

τας, οἵτινες ἔφθασαν τρεῖς ὥρας ὕστερον μετὰ τὴν μάχην εἰς τὴν Μάλην (κώμην τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας) χωρὶς νὰ φανῶσιν ὠφέλιμοι εἰς τὸ μηδέν, καθότι εἶχον καταθραυσθῆ τότε οἱ Ἕλληνες παρὰ τῶν ἐχθρῶν»³⁸.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἱστορική μάχη στὸ Μανιάκι, ὁ στρατὸς τοῦ Ἰμπραήμ, ποὺ εἶχε τὸ στρατόπεδό του στὸ πλησιόχωρο τῆς μονῆς καὶ τῶν Ταμπουριῶν³⁹ χωριὸ Σκάρμηγκα⁴⁰, ἀκολούθησε διαφόρους δρόμους, γιὰ νὰ φτάσει στὴν Κυπαρισσία (Ἀρκαδιά⁴¹). Ὁ κυριότερος φυσικὸς δρόμος, Σκάρμηγκα – Ἀρκαδιά, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἦταν μέσα ἀπὸ τὴν κοιλάδα τῆς Μεταξάδας ἀκολουθώντας τὶς ἀνατολικὲς ὑπώρειες τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Αἰγαλέο ὄρους πρὸς βορρᾶ φτάνοντας στὴ Μάλη, ὅπου ἐγίνε μία συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν προαναφερθέντων Ἑλλήνων καὶ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀπὸ κεῖ στὴν Κυπαρισσία. Ὡς ἐκ τούτου πέρασε καὶ ἀπὸ τὸ μοναστήρι.

Τὶς παραμονὲς τῆς μάχης τοῦ Μανιακίου ὁ Παπαφλέσσας εἶχε ὀρίσει ὡς παρατηρητήρια τὶς κορυφὲς τῆς Ἀγιάς καὶ τοῦ Μαγλαβᾶ⁴² γιὰ τὴν παρακολούθηση τῶν κινήσεων τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμπραήμ. Εἶχε δὲ δώσει ἐντολὴ τὴν νύχτα νὰ ἀνάβουν φωτιές, στὰ δύο αὐτὰ βουνά, ὥστε ὁ Ἰμπραήμ νὰ τὶς βλέπει καὶ νὰ θεωρεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων εἶναι πολλαπλάσιος.

Ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς μονῆς καὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἀγιάς (εἰκ. 3), δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ μόνο ἀπὸ τὰ γεγονότα στὸ Μανιάκι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο ποὺ ἔφτιαξαν ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες, λίγο καιρὸ μετὰ τὴν ἀπόβαση τοῦ Ἰμπραήμ στὸ Ναβαρίνο. Ἔτσι καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενο διάστημα, ἡ Ἀγιά χρησίμευε ὡς παρατηρητήριο⁴³ γιὰ τὴν προστασία τῶν χωριῶν τῶν Κοντοβουνίων καὶ τῶν πεδινῶν χωριῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἐνημέρωση τῶν καπεταναίων. Σὲ

38. ΦΡΑΝΤΖΗ ἈΜΒΡΟΣΙΟΥ, *Ἐπιτομή*, σ. 345.

39. «Ταμπουρία» ὀνομάστηκε ἔκτοτε ὁ λόφος κοντὰ στὸ Μανιάκι ὅπου ὁ Παπαφλέσσας ἀποφάσισε νὰ κατασκευάσει πρόχειρα ἀμυντικὰ ἔργα γιὰ νὰ ἀποτρέψει τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμπραήμ.

40. Ἀπὸ τὸ 1927 μετονομάστηκε σὲ «Μεταμόρφωση».

41. Μετονομάστηκε τὸ 1833.

42. Βουνὸ ἀνατολικὰ τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Ἀγαλέο. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν βουνῶν βρίσκεται τὸ Μανιάκι.

43. Παρατηρητήρια στὶς χαρακτηριστικὲς κορυφὲς τῶν ὄρεινῶν ὄγκων τῆς περιοχῆς συναντᾶμε ἤδη ἀπὸ τὴν Φραγκοκρατία, καθὼς ὑπάρχουν ἀναφορὲς γιὰ τὴν κορυφὴ τοῦ Ἀϊλιᾶ στοῦ Χανδρινοῦ καὶ σὲ ἄλλα μέρη κατὰ τὴν παραμονὴ τοῦ Ἰμπραήμ στὴν Πελοπόννησο. ΚΑΡΑΜΠΙΑΤΣΟΥ Η.Ε., *Χίλια χωριά στὴ δίνη τοῦ χρόνου*, Καλαμάτα 2013, σ.σ. 38 καὶ 78-79. Ἀναφορὰ στὶς πηγὲς βρισκόμαστε μόνο γιὰ τὴν Ἀγιά.

ἀναφορὰ⁴⁴ τῶν κατοίκων τῆς Λιγούδιστας πρὸς τὸν «Ἐκτακτὸν Ἐπίτροπον» Α. Τζούνη, ὁποῦ εἶχε μεταβεῖ ἐκεῖνες τὶς μέρες στὴν Ζούρτσα, ἀναφέρουν μεταξύ ἄλλων:

«... Ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀγρυπνοῦμεν ἐπάνω (ἐνν. τὸ βουνὸ τῆς Ἀγιάς) εἰς τὰς βάρδιας μας ἐπειδὴ εἶναι πολλαὶ αἱ φαμίλια καὶ κατοικοῦν ἔσωθεν εἰς τὰς Χώρας καὶ τὰ λοιπὰ χωριά...

Νὰ τονίσουμε ἐδῶ πὼς τὸ σήμερα εἰδυλλιακὸ τοπίο τῆς κορυφῆς τῆς Ἀγιάς μὲ θέα ἀπὸ τὸν Κυπαρισσιακὸ κόλπο μέχρι καὶ τὸν κάμπο τῆς Καλαμάτας καὶ νότια μέχρι τὰ νησιά Σχίζα καὶ Σαπιέντζα, δὲν προσφέρεται ἀπὸ ἄλλη κορυφὴ τῆς δυτικῆς Μεσσηνίας. Αὐτὸ ἔκανε καὶ τὸν Στρατηγὸ Μῆτρο Ἀναστασόπουλο⁴⁵ νὰ ἐπανασυστήσῃ τὸ στρατόπεδο γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, καθὼς οἱ ἐλλείψεις σὲ τροφὲς καὶ πολεμοφόδια τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἀποφασίσῃ τὴν διακοπὴν του, ἀφοῦ πρῶτα εἶχε ἀναφέρει σχετικὰ⁴⁶ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸ, διαμαρτυρόμενος κατ' ἀρχὰς γιὰ τὴν ἀπραξία τῆς Κεντρικῆς Διοίκησης καὶ παρουσιάζοντας τὴν δεινὴν κατάστασιν ποὺ εἶχε περιέλθει ἡ ἐπαρχία Τριφυλίας δύο χρόνια μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰμπραήμ.

Ἀπὸ τὴν σχετικὴ ἀλληλογραφία διαπιστώνουμε πὼς οἱ Κοντοβουνίσιοι στὴν Ἀγιά δίνουν πληροφορίες γιὰ τὸν ἐχθρὸ στοὺς Καπεταναίους, ἐνῶ παράλληλα κάνουν καὶ ἐξορμήσεις πρὸς τὸν κάμπο. Ἐπομένως ἡ Ἀγιά δὲν ἦταν μόνον παρατηρητήριον ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρησιακὸ στρατόπεδο.

Ἐλλειψὴ τροφίμων, πολεμοφοδίων καὶ χρημάτων διέλυσε καὶ πάλιν γιὰ λίγο τὸ στρατόπεδο, ἀφοῦ ἐνάμιση χρόνον μετὰ ὁ γραμματεὺς τοῦ Κολοκοτρώνη ἀναφέρει τὴν πρόθεσιν γιὰ ἐπαναστάσιν του⁴⁷.

Μὲ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἰμπραήμ μετὰ τὴν Ναυμαχίαν τοῦ Ναβαρίνου καὶ μὲ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Καποδίστρια, ἡ Ἑλλάδα προσπαθεῖ νὰ μαζέψῃ τὰ κομμάτια τῆς. Ἡ μονὴ τῆς Ἀγιάς, ἔδωσε τὰ πάντα στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ληλατήθηκε, πυρπολήθηκε καὶ ἔχασε ὅλο τὸ ἀνθρώπινον δυναμικόν

44. Ἀρχεῖο Μίμη Φερέτου. ΓΑΚ Καλαμάτας.

45. Καταγόταν ἀπὸ τὸν Ἄετὸ Τριφυλίας καὶ ἦταν φίλος καὶ μακρινὸς συγγενὴς τοῦ Κολοκοτρώνη. (Ἀρχιμ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ ΣΠ., *Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας*, Ἀθήνα 2008, σ. 212). ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Ν.Π. (πρωθιερέως), *Κατακαημένον Μοριᾶ, σελίδες τοῦ 1821*, τ. Α', Ἀθήνα 1974, σ. 52.

46. Γ.ΑΚ. Ὑπουργεῖο Πολέμου. Φάκ. 168. Ἀριθ. Ἐγγρ. 33.

47. ΚΟΚΚΙΝΟΥ Δ. Α., *Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις*, τ. 6, σ. 130.

της (πλήν ενός). Ούτε κ' αν τὰ κινητὰ ἱερὰ σκευὴ δὲν σώθηκαν, ὅσα μάλιστα δὲν ἐκποιήθηκαν γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀγῶνα, τὰ κατέκαψε ἡ μανία τῶν Ἀράβων. Ἐκτοτε καὶ μέχρι τὴν διάλυσή της, ὡς κυρίαρχης μονῆς, συντηρεῖται μὲ τὴν φροντίδα τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ διαχειρίζεται τὴν ἀκίνητη περιουσία της καὶ τὴν μέρημα τοῦ μοναδικοῦ μοναχοῦ ποὺ ἐπέζησε τῶν δύσκολων αὐτῶν χρόνων. Δύο μοναχὲς παρ' ὅλο τὸ προχωρημένο τῆς ἡλικίας τους, ἐνῶ ἔμεναν ἐκτὸς μονῆς, ἤρθαν νὰ ἐγκαταβιώσουν σὲ αὐτὸ ἐκμεταλευόμενες τὴν ἀσφάλεια ποὺ προσέφερε ἡ ἀποχώρηση τῶν Τούρκων. Ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας στὸ τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀφιερωμένη στὰ 1832 ἀπὸ τὰ δύο μέλη τῆς ἐπιτροπῆς διαχείρισης τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, Γ. Οἰκονομόπουλο καὶ Ἀ. Κοκκέβη, μαρτυρεῖ μέχρι σήμερα τὶς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς μονῆς (εἰκ 4).

Τὸ 1833 μὲ Βασιλικὸ Διάταγμα⁴⁸, στὴ Μεσσηνία δημιουργοῦνται τρεῖς Ἐπισκοπές: *Τριφυλίας*, μὲ ἔδρα τὴν Κυπαρισσία καὶ ὅρια τὶς ἐπαρχίες Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας· *Μεσσήνης*, μὲ ἔδρα τὸ Νησί (Μεσσήνη) καὶ ὅρια τὶς ἐπαρχίες Μεσσήνης καὶ Καλαμῶν· καὶ *Μεθώνης*, μὲ ὅρια τὴν ὁμώνυμη τότε ἐπαρχία.

Τὰ χωριά ποὺ ὑπάγονταν διοικητικὰ στὴν πρώτην ἐπαρχία Ἀρκαδιᾶς καὶ πλέον Τριφυλίας, περιέρχονται καὶ ἐκκλησιαστικὰ στὰ ὅρια τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. Μέσα στὰ ὅρια αὐτὰ εἶναι καὶ ἡ μονὴ τῆς Ἁγιάς, στὴν ὁποία βλέπουμε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ νὰ ἐγκαταβιοῦν ὁ ἱερομόναχος Εὐθύμιος Ζγαϊτζῆς ἢ Γκοτζᾶς⁴⁹, ἐτῶν 54, ἀπὸ τὰ Φιλιατρὰ καὶ δύο ἡλικιωμένες μοναχῆς, μία ἐξ αὐτῶν μὲ τὸ ὄνομα Ἀγάθη. Τὸ καθεστῶς λειτουργίας τῆς μονῆς παραμένει ἰδιόρρυθμο, ἐνῶ οἱ μοναχῆς αὐτὲς ἐγκαταστάθηκαν στὴ μονὴ μετὰ τὸ 1829, καθὼς ἡ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀναφορὰ τοῦ Ἀνδρουῶντος Ἰωσήφ δὲν τὶς μνημονεῖ.

Τέσσερις μῆνες ἀργότερα μὲ βασιλικὸ διάταγμα κηρῦσσεται τὸ Αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ βασιλεὺς ὡς Ὑπέρτατη ἐξουσία τοῦ κράτους ἔγινε καὶ διοικητικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ τότε πρότυπο τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Στὸ βασιλικὸ αὐτὸ διάταγμα⁵⁰, μεταξὺ ἄλλων, ὁ ἴδιος ἔχει τὸν πρῶτο λόγο τῆς σύστασης, τῆς διάλυσης ἢ τὸν περιορισμὸ τῶν «μοναστικῶν καταστημάτων».

48. *Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος*, Ἀριθμ. 38, 27 Νοεμβρίου 1833.

49. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ.σ. 310 καὶ 406.

50. *Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος*, Ἀριθμ. 23, 1 Ἀυγούστου 1833.

Με τὸ ἀπὸ 25 Σεπτεμβρίου 1833 βασιλικὸ διάταγμα⁵¹, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπὸ 19 Αὐγούστου 1833 εἰσήγηση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος⁵², καταργοῦνται καὶ τὰ μοναστήρια ποὺ ἔχουν ἀριθμὸ μοναχῶν κάτω τῶν ἑξί. Ἡ περιουσία τους περιέρχεται ἀποκλειστικὰ στὸ δημόσιο καὶ στὴ δικαιοδοσία τοῦ νεοσυσταθέντος Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, ὑπηρεσία τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Παιδείας Γραμματείας. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ Διάταγμα στὴν Ἐπισκοπὴ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας διαλύονται ὅλα τὰ μοναστήρια καὶ ἔτσι γίνεται ἡ μοναδικὴ Μητρόπολις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ποὺ δὲν ἔχει οὔτε ἓνα μοναστήρι στὴν δικαιοδοσία τῆς⁵³.

Οἱ ἀντιδράσεις στὴ Μεσσηνία καὶ ἄλλοῦ ἦταν ἔντονες καὶ σὲ μερικὲς περιπτώσεις ἀκραΐες. Γιὰ παράδειγμα ὁ ἱερομόναχος Γεράσιμος Παπαδόπουλος ἤρθε σὲ ἀνοιχτὴ ρήξη μὲ τὸν Ἄνδρουῦσης Ἰωσήφ, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομόνωσή του στὴν Μονὴ Βουλκάνου, στὴν ὁποία ὁμως συνεχίζει τὴν ρητορικὴ τακτική του ἐναντίον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Βασιλιᾶ⁵⁴.

Στὴν μονὴ τῆς Ἀγιάς δὲν ἔχουμε μαρτυρία γιὰ ἀντίδραση κληρικοῦ, γνωρίζουμε ὁμως πολὺ καλὰ πῶς ἡ τοπικὴ κοινωνία ἀντέδρασε σὲ αὐτὴ τὴν ἀπόφαση καί, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ ἀναστάτωση αὐτὴ κράτησε ἀρκετὰ χρόνια.

Οἱ κατὰ τόπους νομάρχες ὀρίζονται νὰ ἐνημερώσουν τὴν κυβέρνησις γιὰ τὰ κτήματα καὶ τὰ λοιπὰ ἀκίνητα τῶν ὑπὸ διάλυση μοναστηριῶν, ποὺ βρίσκονταν στὴν περιφέρειά τους, καθὼς καὶ γιὰ τὴν μετακίνηση τῶν μοναχῶν τους. Ἔτσι πέντε μῆνες μετὰ, μὲ ἡμερομηνία 16 Ἰανουαρίου 1834, ὁ Νομάρχης Μεσσηνίας Γουστάβος Βέρδεν⁵⁵ ἀναφέρει ὅτι ἀνάμεσα στὰ διαλυθέντα μοναστήρια τῆς περιοχῆς του εἶναι καὶ τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγιάς, ἀπὸ τὸ ὁποῖο κάλεσε τὸν ἡγούμενο Εὐθύμιο, ὥστε νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν μονή, ὅπου θέλει νὰ μεταβεῖ, ἐκτὸς ἂν ἤθελε νὰ γίνῃ ἐνοικιαστὴς τῶν κτημάτων τῆς (ὅπως προέβλεπε τὸ βασιλικὸ διάταγμα)⁵⁶. Ὁ Εὐθύμιος ζήτησε νὰ τοῦ ἐνοικιαστοῦν τὰ κτήματα καὶ νὰ ἐφη-

51. ΜΑΜΟΥΚΑ Α. Ζ., *Τὰ Μοναστηριακά*, Ἀθήνα 1859, σ. 77. (Στὸ ἔξης: *Τὰ Μοναστηριακά*).

52. ΚΟΚΚΙΝΗ ΣΠ., *Τὰ μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος*, ἐκδ. Ἑστία, σ. 223. (Στὸ ἔξης: ΚΟΚΚΙΝΗ ΣΠ., *Τὰ μοναστήρια*).

53. *Τὰ Μοναστηριακά*, σ. 148.

54. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (ΘΕΜΕΛΗ), *Ὁ Ἄνδρουῦσης Ἰωσήφ ἐπιτιμᾶ δρομύτατα τὸν Γερ. Παπαδόπουλον*, Μεσσηνιακὰ 1968, ἐκδ. Β. Γιαννίκος, Ἀθήνα 1998, σ. 5.

55. *Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος*, Ἀριθμ. 20 - 29 Μαΐου 1833.

56. Ἄλλα διαλυθέντα μοναστήρια ποὺ βρίσκουμε στὰ ἀρχεῖα ἀπὸ τὸν δῆμο Κενηρίου εἶναι:

μερεύει στα γύρω από το μοναστήρι χωρία. Από την ίδια αναφορά πληροφορούμαστε ότι τα έσοδα από τα κτήματα τα προηγούμενα χρόνια είχαν χρησιμοποιηθεί για την επισκευή της μονής και ότι ο ναός που είχε «...παραδοθεί εις τὸ πῦρ ἐπεσκευάσθη⁵⁷, καὶ ἔχει τρεῖς οἰκίας». Επιβεβαιώνεται δὲ ὅτι ἡ διαχείριση γινόταν ἀπὸ ἐπιτροπὴ καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτόν. Τέσσαρα στρέμματα γῆς κοντὰ στὴ μονὴ ἀνήκαν στὸν ἴδιο, ἐνῶ ἡ μοναχὴ Ἀγάθη Κουκουλά (ἢ Κουκουλοπούλα σὲ ἄλλο ἔγγραφο), κόρη τοῦ Θεοδώρου Κουκουλά ἀπὸ τὸ Σαπρίκι, χειροτονημένη ἀπὸ τὸν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἡγούμενο τῆς Μονῆς Μελέτιο Βάμβια⁵⁸, εἶχε δύο χωράφια. Τὰ ὑπόλοιπα κτήματα, συνολικὰ εἴκοσι δύο στρέμματα, τὰ νέμοταν διάφοροι ἄλλοι ἐνοικιαστές.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια, τοῦ Νομάρχου, ὅπως εἶπαμε, ἦταν νὰ καταγράψει καὶ νὰ ἐνημερώσει τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεία γιὰ τὴν περικοπὴ τῆς μονῆς:

«...Μονύδριον κείμενον εἰς Ἀγιά, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς μοναχὸς ὀνομαζόμενος Εὐθύμιος καὶ δύο μοναχᾶς γραίας. Τὰ κτήματα αὐτοῦ εἶναι τὰ κάτωθεν: 570 ἐλαιόδενδρα, 78 συκαμινόδενδρα (μουριές), 7 κυπαρίσσους, 2 στρέμματα ἀμπέλι, ἐν ὁσπίτιον, τὸ ἦμισυ ἐνός ἐλαιοτριβείου. 7 στρέμματα γῆς ποτιστικῆς καὶ 8 στρέμματα ξερικῆς. Τὸ ἐφετινὸν εἰσόδημα συνίσταται εἰς 21 βαρέλας⁵⁹ ἐλαίου εἰς 2.5 φορτία κρασιοῦ καὶ εἰς ἕξ συνοίγια ἀραβοσίτου, ἐσυνάχθησαν καὶ 35 δρχ. ἀπὸ τὰ συκαμινόδενδρα τὰ ὁποῖα ἐξοδεύθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν μιᾶς εἰκόνας. Μιὰ ἐκκλησία κείμενη εἰς Καβέλλαριὰ ὀνομαζόμενη Ἁγιος Νικόλαος. Τὰ κτήματα αὐτῆς συνίστανται εἰς 353 ἐλαιόδενδρα τῶν ὁποίων τὸ ἐφετινὸν εἰσόδημα συνίσταται εἰς 7 βαρέλας ἐλαίου...»⁶⁰.

Ἁγ. Γεωργίου (ὄχι τῆς Ἀγιάς) Ὑπαπαντῆς καὶ Ἁγ. Νικολάου. Αὐτὰ πρέπει νὰ εἶχαν διαλυθεῖ πρὶν τὸ Βασιλικὸ Διάταγμα καθὼς δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ ἡ ἐντολὴ διάλυσής τους αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Στὴν εὐρύτερη περιοχὴ συναντᾶμε στὸν δῆμο Ἐράνης αὐτὸ τοῦ Ἁγ. Νικολάου (μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου) σήμερα εἶναι ὁ ὁμώνυμος ἐνοριακὸς ναὸς στὰ Φιλιατρά καὶ τῆς Εὐαγγελίστριας. Καθὼς καὶ κτήματα τῆς Ἱερᾶς μονῆς Ἁγίων Θεοδώρων Γορτυνίας καὶ τῆς μονῆς Σκαφιδιάς Ἡλείας τῆς ὁποίας μετόχι μέχρι πρότινος ἦταν ὁ ἱερός ναὸς τῆς Βλαχέρνας στὰ Φιλιατρά.

57. Εἶναι βέβαιο πὼς ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δὲν εἶχε καταστραφεῖ ὀλοσχερῶς ἀλλὰ μερικῶς. Σὲ αὐτὸ συνηγοροῦν τὰ ὀθωμανικὰ στοιχεῖα ἀρχιτεκτονικῆς πού συναντᾶμε μέχρι καὶ σήμερα στὸ κτήριο. Τὸ ἴδιο μαρτυρᾷ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀνδρούσης πού εἶδαμε πῶς ἀνω καθὼς καὶ ἡ παρούσα μὲ τὴν ἀναφορὰ «ἐπεσκευάσθη».

58. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 369. 8 Νοεμβρίου 1833.

59. Μία βαρέλα περιεῖχε περίπου 48 ὀκάδες, 61 κιλά περίπου.

60. 8 Νοεμβρίου 1833. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 369.

Ὁ Νομάρχης ἐπίσης ζητεῖ νὰ διευκρινισθεῖ ἀπὸ τὴ Γραμματεία «...ἐάν πρέπει νὰ πωληθῶσι τὰ μουλάρια, γιδοπρόβατα καὶ λοιπὰ ζῶα τῶν διαλελυμένων μοναστηριῶν ἢ νὰ διατηρηθῶσι καὶ αὐτὰ ὡς οἱ γεωργικοὶ βόες»⁶¹, ἐνῶ ταυτόχρονα ζητᾶ ἐντολὲς γιὰ τὴν τύχη τῶν μοναχῶν. Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀπαντᾷ ἄμεσα στὴν ἀναφορὰ γιὰ τὴν τύχη τῶν διαμενόντων στὴ μονή:

«Ἄν ὁ μέχρι τοῦδε διαμένων εἰς τὸ μονύδριον τῆς Ἁγίας Ἱερομόναχος Εὐθύμιος ἐφημερεῦει εἰς ἐνορίας, ἤμπορεῖ... νὰ λάβει παρὰ τοῦ κατὰ τόπου ἐπισκόπου τὸ κλειδί τῆς ἐκκλησίας τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βιβλία καὶ σκεῦη μὲ ἐγγύηση, ὡς καὶ νὰ διαταχθεῖ ἂν παρίσταται εἰς τὸ μονύδριον μόνον εἰς τὸν ἴδιον, ὅμως μὲ τὴν συγκατάθεση τοῦ ἐπισκόπου καὶ διὰ πάντων χωρὶς τὰς καλογραίας... αἱ δὲ καλογραῖαι θέλει διαταχθοῦν νὰ μεταβῶσιν ἐντὸς ρητῆς προθεσμίας εἰς ἄλλο καθ' αὐτὸν γυναικεῖο μοναστήριον ὧν ἔχων ὑπὲρ τὰς πέντε μοναζούσας ἢ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς οἰκίας των...»

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ 22α Ἰανουαρίου 1834

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Βασιλικὸς Γραμματεὺς»

Τὴν κυνικότητα μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετώπιζαν τὸ μοναχικὸ σχῆμα οἱ Βαυαρικὲς ἀρχές, μποροῦμε νὰ τὸ διακρίνουμε καὶ στὸ διάταγμα περὶ Γυναικείων Μοναστηριῶν, ὅπου μεταξὺ ἄλλων καλοῦν τὶς μοναχές κάτω τῶν σαράντα ἐτῶν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ μοναχικὸ σχῆμα καὶ νὰ ἐπανέλθουν στὰ ἐγκόσμια. Ἡ ὀπτικὴ αὐτῶν ἦταν τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴ τῶν μοναχῶν, ἀφοῦ ὁ στόχος τῶν Βαυαρῶν ἦταν νὰ ἀναγκάσουν τὶς γυναῖκες αὐτὲς νὰ πανδρευτοῦν, ἀφοῦ μποροῦσαν ἀκόμα νὰ ἀποκτήσουν οἰκογένεια, ἐνῶ ἡ διάθεση ὅσων θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ μοναχισμὸ ἦταν καὶ παραμένει ἄλλος. Ἡ ἀναπλήρωση τοῦ ἀποδεδειγμένου πληθυσμοῦ ποὺ εἶχαν ὡς σκοπὸ νὰ ἐνισχύσουν οἱ Βαυαροὶ δὲν μπορεῖ σὲ καμία περίπτωση νὰ δικαιολογήσει αὐτὸν τὸν ἐξαναγκασμὸ.

«Αἱ μὴ ὑπερβαίνουσαι τὰ 40 ἔτη τῆς ἡλικίας των μοναχαὶ θέλουν προσκληθῆ παρὰ τοῦ κατὰ τόπον Ἐπιτρόπου νὰ παραιτήσωσι τὴν μοναστικὴν ζωὴν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸν κόσμον. Τὸν Ἐπίσκοπον θέλει ἐπιφορτίσει ἡ Σύνοδος νὰ κοινοποιήσῃ πρὸς αὐτὰς ἐν ὀνόματί της, ὅτι δύνανται νὰ πράξωσι τοῦτο ἀκατακρίτως. Ἄλλ' ἂν τις αὐτῶν, οὕσα ὁμολογουμένως ἀμέμπτου διαγωγῆς, ἔχει κλίσιν ἰδιαιτέραν πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον, θέλει λαμβάνη παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου τὴν ἄδειαν νὰ μεταβαίη εἰς ἐν τῶν διατηρουμένων μοναστηριῶν.»

61. 21 Φεβρουαρίου 1834. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 369.

Μοναχαί ἔχουσαι ἡλικίαν ὑπὲρ τὰ 40 ἔτη εἶναι ἐλεύθεροι ἢ νὰ παύσωσι μονάζουσαι ἢ νὰ μεταβῶσιν εἰς ἓν τῶν διατηρηθησομένων μοναστηρίων (...)

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 25ῃ Φεβρουαρίου (9 Μαρτίου) 1834.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως, ἢ Ἀντιβασιλείας»

Οἱ ἐντολὲς τῆς Ἀντιβασιλείας ἦταν σαφεῖς καὶ ἔπρεπε νὰ ἐκτελεστοῦν, ἔτσι ὁ Ἐπίσκοπος Τριφυλίας ἐνημερώνει γιὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν μοναζουσῶν «...ἢ Ἐπισκοπὴ κατὰ τὰ διαληφθέντα ἐπίσημα ἔγγραφα ἀμέσως ἐξετάσασα, ἀν ὑπάρχουσι κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην τοιαῦται μοναχαί, εὔρεν δύο τοιαύτας, εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας (Ἀγιάς) κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλλίας καὶ ἄλλας δύο ἐν τῷ Μονυδρίῳ κειμένῳ ἐν Ἀδριτζένη, αἱ ὁποῖαι πληροφροηθεῖσαι διὰ τῶν Ἐπισκοπικῶν Ἐπιτρόπων τὰ περὶ αὐτῶν παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διαταττόμενα καὶ τὸν εἰλικρινῆ σκοπὸν αὐτῆς, αἱ μὲν δύο ἐν τῇ Ἀγίᾳ (Ἀγιά) μονάζουσαι ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια...»

Ἐν Κυπαρισσίᾳ τὴν 16ην Μαΐου 1834

Ὁ Τριφυλίας Παῖσιος»

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ οἱ μοναχὲς ἀποχώρησαν ἀπὸ τὴν μονὴ μὴ δεχόμενες νὰ μεταβοῦν σὲ ἄλλο μοναστήρι καὶ ἐπέστρεψαν στὰ σπίτια τους⁶². Αὐτὸ βεβαιώνει καὶ ἓνα πιστοποιητικὸ μὲ ἡμερομηνία 19 Σεπτεμβρίου 1834 τῶν παλιῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ δημογερόντων τῆς Κυπαρισσίας Ἰωάννου Τομαρᾶ καὶ Γεώργιου Πονηρόπουλου⁶³.

Ἀναμφισβήτητα τὸ κεντρικὸ πρόσωπο τῆς μονῆς τὴν περίοδο τῶν ἐπαναστατικῶν χρόνων καὶ μέχρι τὴν διάλυσή της εἶναι ὁ Ἱερομόναχος Εὐθύμιος. Ἐξῆσε μεταξὺ ἄλλων τὸν ἐξολοθρευτὸ τῶν Κλεφτῶν τῶν Κοντοβουνίων, τὴν Ἐπανάσταση, τὴν καταστροφὴ ἀπὸ τὸν Ἰμπραήμ καὶ τέλος τὴν διάλυση τῆς μονῆς. Ὅλοι οἱ ἄλλοι πατέρες τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ἀγιάς δὲν κατάφεραν νὰ ἐπιζήσουν καὶ νὰ μεταφέρουν τίς μνήμες τους ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ διεσώθησαν συμπεραίνουμε ὅτι ὁ τόπος καταγωγῆς του πρέπει νὰ ἦταν τὰ Φιλιατρά καὶ τὸ ἔτος γέννησής του τοποθετεῖται γύρω στὰ 1779. Ἐξῆσε στὴ μονὴ ἀπὸ τὸ 1805 μέχρι, τουλάχιστον τὸ 1849, ὅπου τὸν συναντᾶμε γιὰ τελευταία φορὰ.

Ὅσα ἀφοροῦν αὐτὸν κατὰ τὰ γεγονότα τῶν ἡμερῶν τῆς διάλυσης τῆς μονῆς βρίσκουμε στὶς 10 Φεβρουαρίου 1834 σὲ «Ἀναφορὰ τοῦ Νομάρχου Μεσσηνιαίας περὶ τοῦ πρώην ἡγουμένου τῆς Ἀγιάς κυρίου Εὐθυμίου.

62. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 432.

63. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 369.

Ὁ πρόην Ἡγούμενος τῆς Ἁγιᾶς ἀπολάμβανε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπὸ τὰς ἐνορίας τῶν ἑπτὰ χωριῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐφημερεύει. Δὲν ἐνόμισα δίκαια τὴν εἰς αὐτὸν παραχώρησιν τῶν τεσσάρων στρεμμάτων χωραφιῶν. Εἰ μὴ διὰ χάριν τῶν πολυετῶν τιμίων ἀγώνων του εἰς αὐτὸ τὸ μοναστήριον.

Μόλα ταῦτα κατὰ συνέπειαν τῆς διαταγῆς τῆς συμπεριέχουσας ἤδη καὶ αὐτὰ τὰ χωράφια εἰς τὸ γενικὸν τῆς ἐκτιμήσεως μέτρον καὶ ὁ μοναχὸς δὲν ἔδειξε καμμίαν δυσαρέσκειαν.

Συνεννοηθεῖς μετὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Τριφυλίας διόρισεν ἐπιτροπὴν ἀπὸ λαϊκούς καὶ κληρικούς οἵτινες θέλουν καταγράψῃ καὶ παραδώσῃ τὰ ὑπάρχοντα μικρὰ ἐκκλησιαστικὰ σκεύη εἰς τὸν ρηθέντα Εὐθύμιον μὲ τὰς ἀναγκαίας ὑποχρεώσεις καὶ ἐγγυήσεις. Τὸ πρωτόκολλον τὸ περιμένω καὶ θέλω τὸ διευθύνῃ εἰς τὴν Γραμματεῖαν...»

Ὁ Ἱερομόναχος Εὐθύμιος συνεχίζει νὰ ἐγκαταβιοῖ στὴ μονὴ ὡς ἐφημέριος τῶν γύρω χωριῶν καὶ τὸ 1835 σὲ ἡλικία 56 ἐτῶν ἐφημερεύει στὰ Φιλιατρά, εἶναι πνευματικὸς στὸ Σαπρίκι καὶ διαμένει στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγιᾶς⁶⁴.

Ἀπὸ ἀναφορὰ⁶⁵ τοῦ Ἀρχιδιακόνου τῆς μητροπόλεως Τριφυλίας πληροφοροῦμασθε ὅτι στὴν μητρόπολη Τριφυλίας ὑπῆρχαν τὸ ἔτος αὐτὸ τέσσερα διαλελυμένα μοναστήρια α) Κοίμησι Θεοτόκου Ζούρτζας, β) Γέννησι Θεοτόκου Κατσιμικάδας, γ) Εὐαγγελισμοῦ Θεοτόκου Λουμπάρδας, δ) Γενέθλιον τοῦ Προδρόμου στὴν Κυπαρισσία καὶ ε) Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου στὴν Ἁγία.

Ὅλες οἱ μαρτυρίες γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἱερομόναχου Εὐθυμίου συγκλίνουν ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἕναν ἐνάρετο καὶ χαμηλῶν τόνων κληρικὸ μὲ ὑψηλὸ αἶσθημα τῆς ἀποστολῆς του ποὺ ἀπέφευγε νὰ ἀντιπαρατεθεῖ γιὰ οἰκονομικὰ θέματα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ἡ συνεργασία του μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ Διαχείρισης, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς κρατικὸς λειτουργοὺς ἦταν καλή. Γεγονὸς ποὺ δὲν τὸν ζημίωσε, καθὼς μπόρεσε νὰ διαμείνει στὴ μονὴ καὶ παράλληλα νὰ διατηρήσῃ καὶ τὴν προσωπικὴ του παρουσία.

Ὁ βασιλικὸς γραμματεὺς ὡστόσο ἔδειχνε δυσπιστία στὴν διαχείριση τῶν κτημάτων ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια καὶ διατηροῦσε ἐπιφυλάξεις γιὰ τὸ γεγονὸς ὅτι πράγματι ὁ Ἱερομόναχος Εὐθύμιος δὲν ἐλάμβανε τίποτα ἀπὸ τὰ κτήματα. Ἔτσι ἔδωσε ὁδηγίες στὸν Νομάρχη γιὰ τὴν εἰς τὸ ἐξῆς διαχείριση τῶν κτημάτων τῆς

64. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 310.

65. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 405.

μονής, με στόχο την καλλιέργειά τους από τρίτους και τονίζει την καταγραφή των κτημάτων από έπιτροπή, έτσι ώστε να είναι σίγουρος ότι δεν έχει αποκρυβεί κάποιο ακίνητο. Τελικά απέφασίσθη να ενοικιασθούν τα κτήματα σε τρίτους με σκοπό την καλλιέργειά τους και τα έσοδα από αυτά να περιέρχονται στο δημόσιο.

Να σημειώσουμε πώς σύμφωνα με την καταγραφή του Νομάρχου Μεσσηνίας την εποχή αυτή, όλα τα εκκλησιαστικά κτήματα που περιήλθαν στο κράτος από την έπαρξία της Τριφυλίας, έξ αιτίας της διάλυσης των μοναστηριών, αποτελούνταν από 90 στρέμματα άμπέλια, 356 στρέμματα έλιές με 3466 έλαιόδεντρα και 500 στρέμματα χωράφια.

Σε βασιλικό διάταγμα στις 6 Μαΐου 1835 «*Περί τών ιερών ναών τών διαλυθέντων Μοναστηριών*»⁶⁶ αναφέρεται ότι:

1. *Οί ιεροί ναοί τών διαλυθέντων μοναστηριών δεν θέλει συμπεριλαμβάνεσθαι εις την ενοικίασιν τών ύποστατικών και οίκοδομημάτων αυτών.*

2. *«Η κλείς του ναού θέλει παραδοθεί εις τον κατά τόπον έπίσκοπον, όστις έχει έξουσίαν να την έμπιστευθῆ εις όποιον έγκρίνει, και εις αυτόν προσέτι τών μοναστηριακών κτημάτων, δια να την φυλάττη.*

3. *Όσάκις απαιτείται να γίνη θεία λειτουργία εις την εκκλησίαν, και τοῦτο έκτός τών έορτών, θέλει γίνεσθαι δις του μηνός, έγχειρίζεται η κλείς εις τον πλησιόχωρον ιερέα, όστις όφείλει, μετά το τέλος της θείας λειτουργίας, να την έπιστρέφει άμέσως...*

4. *Η φροντίς περι της διατηρήσεως της εὔταξίας κατά τας έορτάς και εν γένει όταν ανοίγεται η εκκλησία, ανατίθεται εις τον δήμον, εις του οποίου την περιφέρειαν ανήκει η εκκλησία.*

Έξαίρεση αποτελεί από αυτό το διάταγμα η περίπτωση της μονής της Άγιᾶς, καθώς δίδεται ειδική άδεια ώστε ο ιερομόναχος Εὐθύμιος να συνεχίζει να έχει την φροντίδα της Μονής, όχι όμως τα κτήματα, να διαμένει σε αυτή και να έφημερεύει στα γύρω χωριά.

Το μονοετές σύστημα της ενοικιάσεως τών κτημάτων από τρίτους με σκοπό την απόδοση του εισοδήματος στο δημόσιο, άπ' ότι φαίνεται, δεν ήταν η καλύτερη λύση. Πολλά χωράφια είχαν δασοθεϊ και δεν απέδιδαν κατά το δυνατό. Άλλα είχαν άρχισει να καταπατώνται από τους πέριξ αυτών ιδιοκτήτες και η κατάσταση ήταν άνεξέλικτη. Τότε εμφανίζονται οί πατέρες της Ίερᾶς Μονής

66. Έφημερίς της Κυβερνήσεως. Άριθμ. 15/11 Μαΐου 1835.

τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Γορτυνίας καὶ μὲ ἐπιστολή τους στὶς 28 Ἰουλίου 1838, ποὺ ὑπογράφουν ὁ ἡγούμενος Ἰωακεῖμ καὶ οἱ σύμβουλοι Καλλίνικος καὶ Γερμανός, ζητοῦν ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Γόρτυνος νὰ εἰσηγηθεῖ στὴν Ἱερὰ Σύνοδο τὴν παραχώρηση τῆς Ἁγιάς ὡς μετοχίου τῆς μονῆς τους.

Νὰ σημειώσουμε ἐδῶ πὼς ἡ Ἱερὰ μονὴ Ἁγίων Θεοδώρων εἶχε ὑποστῆ κατὰ τὴν ἐπέλαση τοῦ Ἱμπραήμ ὀλικὴ καταστροφή. Τὸ 1833 ὑπῆχθη στὸ νόμο περὶ διαλελυμένων μονῶν ὡς μὴ πληροῦσα τὸν ἀπαιτούμενο ἀριθμὸ μοναχῶν. Λίγο καιρὸ ἀργότερα οἱ πατέρες ἀπέστειλαν αἴτημα ἐπανασύστασής της, καθὼς εἶς ἐκ τῶν πατέρων⁶⁷ αὐτῆς ἀπουσίαζε κατὰ τὴν ἀπογραφή τοῦ νομάρχου Γόρτυνος μὲ ἀποτέλεσμα γιὰ ἓναν μοναχὸ νὰ περιέλθει εἰς διάλυση. Ἡ κυβέρνησις στὶς 8 Σεπτεμβρίου 1837, ἐνέκρινε τὴν ἐπανασύστασή της, ὅμως πολλὰ ἀπὸ τὰ κτήματα της στὴ Γορτυνία εἶχαν ἤδη ἐκποιηθεῖ καὶ ἡ μονὴ εἶχε χάσει μεγάλο μέρος τῆς περιουσίας της.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ μονὴ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων διέθετε κτήματα καὶ στοὺς δήμους Κενηρίου⁶⁸ καὶ Φλεσιάδος, πολλὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ συνόρευαν μὲ τὰ κτήματα τῆς Ἁγιάς καὶ ἔτσι γινώριζαν οἱ πατέρες τὰ ἀκριβῆ σύνορα αὐτῶν ὥστε νὰ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ τὰ διεκδικήσουν ἀπὸ τοὺς καταπατητές. Διαβεβαίωσαν νὰ πληρώνουν στὸ κράτος τὸν φόρο ποὺ εἶχε ὀριστεῖ γιὰ τὰ ἐνοικιαζόμενα κρατικὰ κτήματα καὶ καθὼς παραχείμαζαν στὴν περιοχὴ εἶχαν τὴν δυνατότητα νὰ εἶναι συνεπεῖς στὴν καλλιέργειά τους.

Μὲ αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ ὁ μητροπολίτης Γόρτυνος ἀπέστειλε τὸ αἴτημα μέσῳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου στὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Βασιλικῆ Γραμματεία καὶ αὐτὴ μὲ τὴν σειρὰ της στὶς 25 Ὀκτωβρίου 1838 ἐνημέρωσε τὸν Βασιλιᾶ ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε ἐνηλικιωθεῖ καὶ ἀναλάβει καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ θρόνου. Στὴ θετικὴ εἰσήγησι⁶⁹ τῆς Γραμματείας βρῖσκουμε ἀπλὰ μία ὑποσημείωση

67. Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Νομάρχου Γόρτυνος βεβαιώνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν πατέρων τῆς ἐν λόγῳ μονῆς καὶ ὅτι κατὰ τὴν πρώτη ἀπογραφή στὴ μονὴ ζοῦσαν οἱ Ἰωακεῖμ, Ἰάκωβος, Μελέτιος, Γερμανός καὶ Καλλίνικος. Ἀκόμα ἓνας, ὁ Κωστάντιος «...ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων μοναστῆς καὶ αὐτὸς τῆς ἰδίας Μονῆς ἀπεδήμει διὰ τινὰς συμπεσοῦσας τότε δυσαρρεσκείας μεταξὺ τῶν μοναχῶν εἰς ἐν ἐρημωμένον Μονύδριον κατὰ τὴν Μεσσηνίαν...». ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 409.

68. Ἀπὸ λάθος ἀντιγραφὴ τοῦ Στράβωνα, θεωρήθηκε μέχρι τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰ. ὅτι νότια τῆς πόλης Ἐρανα ὑπῆρχε πόλις μὲ τὸ ὄνομα Κενήριον. Μὲ τὴν διόρθωση τοῦ Curtius E. (1814-1896) διορθώθηκε ἡ λέξις «κενήριον» μὲ τὴν φράση «καὶ νησίον». ΑΝΤΩΝΑΚΑΤΟΥ ΝΤ., *Μεσσηνία, Καλαμάτα* 1984, σ. 236. (Στὸ ἐξῆς: ΑΝΤΩΝΑΚΑΤΟΥ, *Καλαμάτα*).

69. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 408. Ἀρ. ἐγγρ. 22.

πὸν ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων: «...Ἐγκρίνομεν νὰ προσκολληθῶσιν εἰς αὐτὴν (Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίων Θεοδώρων) ὡς μετόχιον τὰ κτήματα τῆς ἐν Τριφυλίᾳ διαλελυμένης μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπιλεγομένης Ἁγιᾶς...». Ἡ ὑποσημείωση αὐτὴ προερχόμενη ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα δὲν φέρει ὑπογραφή, παρ' ὅλο πὸν σὲ αὐτὴ στηρίχθηκε ἡ παραχώρηση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου Ἁγιᾶς ὡς μετοχίου στὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίων Θεοδώρων Γόρτυνος.

Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ ἀπ' ὅτι φαίνεται προκάλεσε μεγάλη ἀναστάτωση στὴν περιοχὴ. Στὶς 27 Ἰανουαρίου 1839 συγκλήθηκε στὴ Λιγούδιστα τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο δήμου Κηνηρίου μὲ δήμαρχο τὸν Ἰ. Οἰκονομόπουλο καὶ πρόεδρο τὸν Νικόλαο Καλογερόπουλο. Μὲ πράξη του ζήτησε νὰ παραχωρηθοῦν τὰ κτήματα τῆς Ἁγιᾶς στὸ δῆμο καὶ μὲ τὰ ἔσοδα ἀπὸ αὐτὰ νὰ συσταθεῖ σχολεῖο. Παράλληλα καὶ ἐνῶ γνώριζε ὅτι ἔχουν παραχωρηθεῖ τὰ κτήματα εἰς τὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίων Θεοδώρων Γορτυνίας μὲ ἐτήσιο φόρο 20% πρότεινε νὰ πληρῶνει τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο φόρο 25% κατ' ἔτος προκειμένου νὰ γίνῃ στὸ δῆμο αὐτὴ ἡ παραχώρηση. Δίδοντας στὸν ἐφημέριο τῆς μονῆς τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν συντήρηση τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν κελιῶν.

Ὁ διοικητὴς Τριφυλίας ἀπέστειλε τὴν πράξη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου στὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεία μὲ θετικὴ εἰσήγηση. Ἡ Γραμματεία παρ' ὅλο πὸν γνώριζε ὅτι στὴν περιοχὴ αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε Δημοτικὸ Σχολεῖο ζήτησε νὰ ἐλεγχθεῖ ἂν ὑπάρχουν ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα στὴν περιοχὴ, ὥστε νὰ δοθοῦν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Στὴν ἀπάντησή του ὁ Διοικητὴς Τριφυλίας μὲ τελείως διαφορετικὴ διάθεση, πὸν προκαλεῖ ἐντύπωση, λάβρος ἐναντίον τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου γιὰ τὸ αἴτημά του αὐτό, ἀναφέρει ὅτι ὁ δῆμος ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ συστήσῃ Ἀλληλοδιδασκικὸ σχολεῖο καὶ εἶναι ἀδικοιολόγητη ἡ πράξη του νὰ ζητᾶ τὰ παραχωρηθέντα ἤδη κτήματα τῆς Ἁγιᾶς. Καταγγέλλει μάλιστα ὅτι ἡ αἰτία τῆς ἐπιμονῆς τῶν δημοτικῶν συμβούλων εἶναι: «... ὅτι ἀρκετὰ κτήματα εἶναι καταπατημένα ἀπὸ κατοίκους τοῦ Κηνηρίου καὶ ἰδίως ἀπὸ τινὰ –διὰ νὰ μὴν εἴπωμεν ἀφ' ὅλα– μέλη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ὡς καὶ ἀπὸ τὸν Δήμαρχον...» καὶ ἐπιπλέον καταγγέλλει πὸς ὁ δῆμος ἔχει τὰ ἔσοδα γιὰ τὴ σύσταση σχολείου ὅμως ἡ διαχείριση τῶν γενικότερων ἐσόδων του εἶναι σκανδαλώδης, συμπληρῶνει ἐπίσης ὅτι ἂν πρέπει νὰ δοθοῦν κτήματα γιὰ τὴν συντήρηση Ἀλληλοδιδασκικοῦ Σχολείου τότε ὑπάρχουν αὐτὰ τῶν διαλυμένων μονυδριῶν Ἁγίου Νικολάου καὶ Ὑπαπαντῆς⁷⁰. Ἡ διαμάχη αὐτὴ μεταξὺ Δημο-

70. Στὴν περιοχὴ πὸν εἶναι ἡ ἔξοδος τῆς Χώρας πρὸς Πύλο.

τικού Συμβουλίου και του Διοικητή Τριφυλίας πρέπει να είχε πάρει διαστάσεις, καθώς ο διοικητής απροκάλυπτα στήριζε τα συμφέροντα της Μονής των Αγίων Θεοδώρων και από την άλλη οι δημοτικοί σύμβουλοι τα δικά τους.

Δεν γνωρίζουμε ποιά ήταν η αιτία της τόσο ριζικής αλλαγής στάσης του Νομάρχη. Οί ισχυρισμοί του όμως περί εκμετάλλευσης και καταπάτησης των κτημάτων της μονής από κατοίκους του δήμου δεν ήταν άβασίμοι, άλλωστε είναι γνωστό το ρηθέν «δρυός πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται» και αφού το μοναστήρι της Αγιάς έπεσε, όποιος μπορούσε να κερδίσει από αυτή την «πτώση» τὸ ἔκανε.

Από την άλλη ήταν οι πατέρες των Αγίων Θεοδώρων, οι όποιοι όντως γνώριζαν τὸ μοναστήρι και την περιοχή, καθώς διέθεταν κτήματα στα Φιλιατρά, αλλά και στην περιοχή της Χώρας. Είχαν φιλοξενηθεί πολλές φορές στην Αγιά όταν από λάθος διαλύθηκε ή μονή τους, ό ένας μοναχός που δεν απογράφηκε, όπως προαναφέραμε, βρισκόταν φιλοξενούμενος στη μονή της Αγιάς. Αργότερα για τὸν φόβο των ληστών, όταν ήθελαν να εγκαταλείψουν τὸ μοναστήρι τους, ή επιλογή για την μετοίκισή τους ήταν ή Αγιά, όπως φαίνεται από έγγραφό τους προς την Γραμματεία των Ἐκκλησιαστικῶν τὸ 1839»⁷¹.

Τὸ θέμα της διαμάχης έφτασε στην Γραμματεία και αυτή με εισήγησή της προς τὸν Βασιλιᾶ ζήτησε να παραμείνουν τὰ κτήματα στη μονή των Αγίων Θεοδώρων. Ο κύριος λόγος κατά την Γραμματεία δεν ήταν ή διεφθαρμένη δημοτική Ἀρχή, όπως ισχυριζόταν ο Διοικητής Τριφυλίας, αλλά τὸ συμφέρον του Ἐκκλησιαστικού Ταμείου, καθώς οι πατέρες της μονής θα προσάτευαν τὰ κτήματα από τις καταπατήσεις και από την άλλη θα πλήρωναν σίγουρα τὸν νόμιμο φόρο. Τὰ κτήματα νοικιάστηκαν για ένα χρόνο ακόμα στην ἑν λόγω Μονή. Ο ήγούμενος Ἰωακείμ Γραμματικόπουλος και οι σύμβουλοι Γερμανός Νικολάου και Καλλίνικος Ἀγγελόπουλος στις 12 Ἰανουαρίου 1840 ζήτησαν και πάλι την παραχώρηση των κτημάτων. Η βασιλική Γραμματεία φοβούμενη ἴσως αντιδράσεις των κατοίκων και παράλληλα έμπιστευόμενη τὸν διοικητή Τριφυλίας, διέταξε να παραχωρηθοῦν τὰ κτήματα για τὸ ἔτος αυτό στη Μονή των Αγίων Θεοδώρων και παράλληλα εισηγήθηκε σὸν Βασιλιᾶ την έκδοση σχετικού διατάγματος, ώστε να λήξει τὸ θέμα και κυρίως να σταματήσουν οι αντιδράσεις. Ἔτσι ο Ὅθωνας έξέδωσε την 15η Ἰουλίου 1840 Βασιλικὸ Διάταγμα⁷²:

71. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 336, Ἀγ. Θεόδωροι Γόρτυνος.

72. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 408, ἀρ. ἔγγρ. 37.

ΟΘΩΝ

Ἐλέω Θεοῦ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος

Ἐπὶ τῇ ὑπ' ἀρ. 7162 προτάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῇ ὑπ' ἀρ. 22695, 22955, 23073 γνωμοδοτήσει τῆς Ἡμετέρας ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματείας. Θέλοντες νὰ παράσχωμεν εἰς τὴν ἐν Γορτύνι Μονὴν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τὴν διατηρηθεῖσαν δυνάμει τοῦ ἀπὸ 27 Αὐγούστου/ 8 Σεπτεμβρίου 1837 ὑπ' ἀρ. 24247 Ἡμετέρου Διατάγματος. Εὐπορώτερα τὰ πρὸς τὴν ὑπαρξίν καὶ συντήρησιν αὐτῆς, μέσα, ἐγκρίνομεν νὰ προσκολληθῶσιν εἰς αὐτὴν ὡς Μετόχιον τὰ κτήματα τῆς ἐν Τριφυλίᾳ διαλελυμένης Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπιλεγομένης Ἁγιάς.

Τὰ κτήματα ταῦτα ἅτινα δυνάμει τοῦ παρόντος μεταβαίνουνσι νῦν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς εἰρημένης Μονῆς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων θέλουν καλλιιεργεῖσθαι προσηκόντως καὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἐνδικοιτωμένων Μοναχῶν.

Ἐπὶ τοῦ ἐνιαυσίου δὲ αὐτῶν εἰσοδήματος θέλει ἀποδίδεσθαι εἰς μὲν τὸ Γενικὸν Ταμεῖον ὁ συνήθης ἔγγειος φόρος, εἰς δὲ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Ταμεῖον τὸ Β. ἐκκλησιαστικὸν δέκατον συμφώνως μὲ τὰς ὑπαρχούσας γενικὰς διατάξεις.

Τὰ εἰς τὴν ἀναφορὰν ἐπισυναπτόμενα ἐπιστρέφονται

Μὲ τὸ Βασιλικὸ Διάταγμα τοῦ Ὁθωνα (εἰκ. 5) ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίων Θεοδώρων Γορτυνίας ἀπέκτησε πλήρη δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μονῆς τῆς Ἁγιάς. Ἄν καὶ εἶναι ἐμφανὲς πὼς στὸ Βασιλικὸ αὐτὸ Διάταγμα, στὸ ὁποῖο στηρίχθηκε ἡ μετέπειτα πορεία τῆς μονῆς τῆς Ἁγιάς ἀναφέρεται μόνον «...νὰ προσκολληθῶσιν εἰς αὐτὴν ὡς Μετόχιον τὰ κτήματα τῆς ἐν Τριφυλίᾳ διαλελυμένης Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπιλεγομένης Ἁγιάς» εἶναι βέβαιον πὼς ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ ἐμπλεκόμενοι ἀναγνώρισαν τὸ καθεστῶς τοῦ Μετοχίου, ὄχι μόνον γιὰ τὰ κτήματα, μὰ καὶ γιὰ τὸ μοναστήρι.

Ἀπὸ πρακτικὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου⁷³ μαθαίνουμε γιὰ τὰ ἱερά σκεύη ποὺ διεσώθησαν ἀπὸ τὴν λαίλαπα τοῦ πολέμου, τὶς λεηλασίες τοῦ Ἱμπραήμ καὶ τὶς ἀνακατατάξεις στὸ ἰδιοκτησιακὸ καθεστῶς τῆς Μονῆς. Αὐτὰ ποὺ διεσώθησαν καὶ παραδόθηκαν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Τριφυλίας στὸ νέο Συμβούλιο τῆς μονῆς δὲν ἦταν περισσότερα, ἀπὸ ἓνα δισκοπότηρον καὶ δύο ἀργυρὲς κανδηλῆες.

«Πρακτικὰ Ἰ. Συνόδου τῆς 11^{ης} Ἰουλίου 1841. Ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τῆς Ἐπιτροπῆς Γορτύνης ἀπὸ 1 Ἰουλίου καὶ ὑπ' ἀριθ. 229 (ἀριθ. πρωτ. 9845), δι' ἧς

73. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 437.

πέμπτης αναφορά τοῦ Συμβουλίου τῆς Μονῆς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, ζητοῦντος, ἐπειδὴ τὸ κατὰ τὴν Τριφυλίαν διαλυθὲν Μονύδριον τῆς Ἁγιάς, προσηλώθη ἤδη κατὰ Β. Ἀπόφασιν μετὰ τῶν κτημάτων αὐτοῦ ὡς Μετόχιον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτὴν Μονήν, νὰ παραχωρηθῆ εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἱερὰ ἀποσκευή, συγκειμένη ἐξ ἑνὸς δισκοποτηρίου καὶ δύο κανδήλων ἀργυρῶν, εὐρισκομένων εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Τριφυλίας. Ἐκρίθη νὰ προσκληθῆ ὁ Τριφυλίας νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Μονῆς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος κανδήλας καὶ τὸ Ἅγιον Δισκοπότηρον, διὰ νὰ τεθῶσιν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον. Τοῦτο δὲ θέλει γνωστοποιηθῆ καὶ εἰς τὴν Γραμματεῖαν, διὰ νὰ διατάξῃ αὕτη τὴν Διοικητικὴν Ἀρχήν, ἵνα συνεννοηθῆ αὕτη μετὰ τοῦ Τριφυλίας περὶ τούτων» (Ι.Α. Ι.Σ.).

Πάντως ἡ παραχώρησις τῶν κτημάτων στὴ Μονὴ Ἁγίων Θεοδώρων ἀπέφερε κάποια ἔσοδα στὸ κράτος καὶ προφανῶς τὰ κτήματα ἀπέδιδαν καὶ στοὺς πατέρες ἓνα καλὸ εἰσόδημα.

Στὸ τέλος τοῦ 1840, συγχωνεύονται οἱ τρεῖς δήμοι Φλεσιάδος μὲ ἔδρα τοῦ Παιδεμένου, Κενηρίου μὲ ἔδρα τὴ Λιγούδιστα καὶ Πλαταμώδους μὲ ἔδρα τοὺς Παργαλιάνους καὶ ἀποτελοῦν πλέον τὸν διευρυμένον δήμον Φλεσιάδος μὲ ἔδρα τὴ Λιγούδιστα⁷⁴. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἔφερε νέα πρόσωπα στὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο πού, προφανῶς, δὲν εἶχαν διάθεσι νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τίς παλαιᾶς ἔριδες καὶ κυρίως νὰ ἐναντιωθοῦν σὲ ἓνα Βασιλικὸ διάταγμα. Ἔτσι οἱ νέοι ἰδιοκτῆτες ἀσχολήθηκαν φιλότιμα μὲ τὴν περιουσίαν τῆς μονῆς μὲ ἀποτέλεσμα μετὰ τὸ 1850 μονὴ τῆς Ἁγιάς νὰ εἶναι σὲ θέσι νὰ παράγῃ ἐλαιόλαδο, κρασί, μετᾶξι, δημητριακά, βαμβάκι, σταφίδα, πατάτες, κρεμμύδια καὶ καπνὸ. Ἐχει στὴν κατοχὴ τῆς τρεῖς μικροῦς ποταμούς, δέκα ρέματα, δύο μικρὰ δάση καὶ συντηρεῖ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο Β' τάξεως στὴν Λιγούδιστα⁷⁵.

Ἡ μονὴ τῆς Ἁγιάς μεταξὺ ἄλλων εἶχε στὴ ἰδιοκτησίαν τῆς καὶ ἓνα οἶκημα στὴν Λιγούδιστα, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖτο ὡς Δασονομικὸ Κατάστημα καὶ τὸ ὁποῖο ὁ ἠγούμενος Ἰωακείμ ζήτησε νὰ περιέλθῃ στὴν κατοχὴ τῆς μονῆς, ὅπως εἶχε γίνῃ μὲ τὰ ὑπόλοιπα κτήματα. Ὁ δασονόμος ἤρνεϊτο νὰ τὸ παραχωρήσῃ, καθὼς δὲν εἶχε σχετικὴ ἐντολὴ ἀπὸ τὴν προϊσταμένην του ἀρχὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶχαν ξοδευθεῖ χρήματα ἀπὸ τὴν κυβέρνησι γιὰ τὴν ἐπισκευὴν του. Ἔτσι ξεκίνησε ἄλλη μίαν μικρότερην κλίμακας ἔντασι, τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζομε τὸ ἀποτέλεσμα.

74. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Ἀριθ. 22, 18 Δεκεμβρίου 1840.

75. ΡΑΓΚΑΒΗ Ι. Ρ., *Τὰ Ἑλληνικά*, 1853, σ. 581.

Τὸ 1849 οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἔχουν ἀποδεχθεῖ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Μονὴ Ἀγιάς ἀνήκει στὸ μοναστηρι τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, μία ἔριδα ὅμως ἐσωτερικὴ τοῦ Μοναστηριοῦ ἀρχίζει. Ὁ Ἱερομόναχος Εὐθύμιος κατηγορεῖται ἀπὸ τὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς Ἀγίων Θεοδώρων ὅτι μαζὶ μὲ τὸν μοναχὸ Ἀμβρόσιο Μι(..)νοπουλο, ποὺ ὑπάγεται στὴν Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Σινᾶ, συνωμοτοῦν καὶ ὑποκινοῦν τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς νὰ καταπατοῦν τὰ κτήματα τῆς μονῆς μὲ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ ἐξαναγκάσουν σὲ παραίτηση τοὺς πατέρες τῆς μονῆς Ἀγίων Θεοδώρων ἀπὸ τὰ κτήματα καὶ νὰ προσαρτηθοῦν αὐτὰ στὸ Ἀντρομονάστηρο ποὺ ἦταν μετόχι τοῦ Σινᾶ⁷⁶. Κάτι τέτοιο ὅμως δὲν ἐπετεύχθη. Ἡ ἐναντίωση τοῦ Ἱερομονάχου Εὐθύμιου στὸ καθεστῶς τῆς μονῆς δὲν γνωρίζουμε ἂν ἦταν δικαιολογημένη καὶ γιὰ πῶς λόγῳ θέλησε νὰ τὴν ἀποκόψει ἀπὸ τοὺς Ἀγίους Θεοδώρους, ὅταν μάλιστα γνωρίζουμε τὸ ἥπιο τοῦ χαρακτήρα του καὶ τὸ προχωρημένο πλῆρον τῆς ἡλικίας του. Φαίνεται ὅμως πὼς τὰ πράγματα δὲν ἦταν τόσο ἥρεμα γιὰ τὴν μονὴ τῆς Ἀγιάς, καθὼς τὰ ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια γίνεται σημεῖο ἀναφορᾶς παραπόνων καὶ σκανδαλισμοῦ.

Τὸ 1852 συναντᾶμε τὸν Ἱερομόναχο τῆς μονῆς τῶν Ἀγίων Θεοδώρων Ἰωακεῖμ νὰ διαμένει στὴ μονὴ τῆς Ἀγιάς καὶ νὰ κατηγορεῖται ὅτι καταχρᾶται τὰ κτήματα τῆς αὐτῆς, διάγει σκανδαλώδη βίον καὶ προκαλεῖ τοὺς χριστιανούς τῆς περιοχῆς μὲ τὴν συμπεριφορὰ του.

«Πρακτικὰ⁷⁷ Ἱ. Συνόδου τῆς 18 Ἰουνίου 1852. «Ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τοῦ κατὰ τὴν Τριφυλίαν Γενικοῦ Ἐπισκόπου Ἐπιτρόπου ἀπὸ 30 Μαΐου καὶ ὑπ' ἀριθ. 193 (Ἀριθ. πρωτ. 2480), δι' ἧς καταμηνύεται ἱερομόναχος τις, ὀνόματι Ἰωακεῖμ, ἐν τῇ κατὰ τὴν Γορτυνίαν μονὴ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, διαμένοντος εἰς τὴν τοῦ Δήμου Φλεσσιᾶδος διαλελυμένην Μονήν, «Ἀγία», νεμόμενος τὰ κτήματα αὐτῆς, διάγει φαύλως σκανδαλίζων τοὺς χριστιανούς. Ἐκρίθη νὰ προσκληθῆ ὁ κατὰ τὴν Τριφυλίαν Γενικός Ἐπισκοπικός Ἐπίτροπος νὰ ζητήσῃ καὶ πληροφορηθῆ παρὰ τῆς ἀρμοδίου οἰκονομικῆς ἀρχῆς, ἂν ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερομόναχος Ἰωακεῖμ ἐν τῇ κατὰ τὴν Γορτυνίαν Μονὴν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων εἶναι μισθωτῆς ἢ ἐνοικιαστῆς τῆς διαλυμένης αὐτῆς Μονῆς ἢ Ἀγία, κατὰ ποίαν συμφωνίαν καὶ κατὰ ποίαν ἐποχὴν ἔγινε τοιοῦτος καὶ ἐὰν ἀνήκει εἰς διατηρουμένην Μονὴν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων, ἔπραξε τοῦτο τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς αὐτῆς καὶ ν' ἀναφέρῃ τοῦτο εἰς τὴν Σύνοδον»

76. ΓΑΚ. Ἀρχεῖο Μοναστηριακῶν. Φάκελος 336, Ἀγ. Θεόδωροι Γόρτυνος.

77. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 437.

Μάλλον ό έν λόγω ίερομόναχος Ίωακείμ εΐναι τó ίδιο πρόσωπο πού βρίσκουμε ώς ήγούμενο δώδεκα χρόνια πριν, αλλά δυστυχώς καμία πληροφορία περαιτέρω δέν μās επιβεβαιώνει κάτι τέτοιο. Όπως επίσης δέν γνωρίζουμε τί ήταν ακριβώς αυτό πού ανάγκασε τόν Γενικό Έπισκοπικό Έπίτροπο νά κάνει αυτή τήν αναφορά πρòς τή Σύνοδο. Φαίνεται όμως πώς, ένω, όπως προαναφέραμε, οί κάτοικοι τής περιοχής εΐχαν αποδεχθεΐ τó γεγονός τής προσάρτησης τής Άγιās ώς μετόχι, εκκλησιαστικοί άνδρες εΐχαν αρχίσει νά τó άμφισβητοΐν ή τουλάχιστον νά μήν τó θέλουν.

Εΐναι βέβαιο ότι ή διάλυση τού αυτοδιοϊκητου τής Μονής τής Άγιās και ή προσάρτησή της ώς Μετοχίου στήν Ίερά Μονή Άγίων Θεοδώρων τής επαρχίας Γορτυνίας δέν σήμανε τó τέλος της ώς μοναστικό πυρήνα και πόλο έλξης τών πιστών τής Μεσσηνίας. Ένα άρνητικό όμως σημείο τής μετατροπής αυτής εΐναι τó γεγονός ότι ή μή τήρηση άρχείων, όπως συνηθίζεται σέ ένα μετόχι, δέν βοηθάει τόν μελλοντικό έρευνητή τής ιστορίας του νά άντλήσει πληροφορίες γι' αυτό. Έτσι και στήν προκειμένη περίπτωση δέν διεσώθη κανένα πληροφοριακό στοιχείο από τήν πορεία τής μονής και τίς λίγες πληροφορίες πού μπορούμε νά άντλήσουμε εΐναι από έμμεσες πηγές. Χωρίς νά θέλουμε νά συγκρίνουμε, ούτε κατ' όλίγον, τά δύο γεγονότα θά μπορούσαμε νά ποΐμε πώς ή πυρόληση τής μονής κατά τούς χρόνους τής επανάστασης και ή μετατροπή της σέ μετόχι κατέστρεψαν κάθε πληροφορία πού θά μπορούσε νά φτάσει μέχρι τίς μέρες μας, ώστε νά μās δια φωτίσει περισσότερο και έτσι νά συμπληρώσει τίς προαναφερθεΐσες πηγές. Παρ' όλα αυτά εΐναι βέβαιο ότι συνέχισε νά έπιτελεΐ θρησκευτικό και κοινωνικό έργο και νά επηρεάζει, όπως κάθε Έλληνικό Μοναστήρι, τήν περιοχή του.

Τήν περίοδο αυτή μάλιστα ύπήρξε και προσπάθεια επαναστάσής του ώς κυρίαρχης Μονής κάτι πού έγινε, γιά μικρό χρονικό διάστημα. Αυτή τήν περίοδο έχει ήδη ξεκινήσει ή εγκατάλειψη τών χωριών τών Κοινοβουνίων, όπως και όλων τών όρεινών τής Πελοποννήσου πρòς πεδινότερα μέρη, άσφαλή πλέον, και πιό εύφορα. Μεγάλα μοναστήρια διαλύονται και έρημώνουν, άκόμα και αυτά πού κάποτε ήταν ισχυροί οικονομικοί παράγοντες και χώροι καταφυγής και προστασίας εγκαταλείπονται.

Η μονή τού Άγίου Γεωργίου τής Άγιās συνέχισε νά ύπάρχει ώς μετόχι τών Άγίων Θεοδώρων και ώς εκ τούτου νά ακολουθεΐ τήν πορεία και τέλος τήν τύχη τής κυρίαρχης μονής. Τó ήγουμενοσυμβούλιο τής έν Γορτυνία μονής φρόντιζε νά ύπάρχουν μόνιμα μοναχοί σπò μετόχι της, νά τó λειτουργοΐν και νά διαχειρίζονται τά κτήματά του. Όχι πάντα χωρίς προβλήματα.

“Όπως μέσα στο σιτοβολῶνα φυτρώνουν ἀγκάθια καὶ τρίβολοι ἔτσι καὶ σὲ κάθε σῶμα, ἀκόμα καὶ σὲ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι σπάνιο νὰ εἰσέρχονται πρόσωπα μὲ ἑλαφρὰ συνείδηση. Δὲν ἦταν μόνο ὁ Ἱερομόναχος Ἰωακείμ πού μὲ τὴν συμπεριφορὰ του δημιουργοῦσε προβλήματα σὲ τὸ μοναστήρι. Τὸ 1867 ὁ ἐπίσκοπος Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Βαρθολομαῖος ἀναφέρει πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ὅτι ζήτησε τὴν ἀνάκληση τοῦ μοναχοῦ Γερμανοῦ Δρακόπουλου ἀπὸ τὸ μετόχι τῆς Ἀγιάς καὶ τὴν ἐπαναφορὰ του στὴ μονὴ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἐπίσης ὁ ἑπαρχος Τριφυλίας μεταξὺ ἄλλων καταγγέλλει τὴν «...ἄνευ ἀδείας ἀνέγερσιν μοναστηριακοῦ ἐλαιοτριβείου...» ἀπὸ τὸν ἐν λόγῳ μοναχό. Ἡ Σύνοδος διατάσσει νὰ δοθοῦν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Τριφυλίας στὸν Γόρτυνος γιὰ τὶς σχετικὲς ἀνακρίσεις καὶ ζητᾷ «τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ἐν λόγῳ μοναχοῦ εἰς τὴν Μονὴν τῆς μετανοίας του καὶ τὴν ἀντικατάστασίν του δι' ἑτέρου»⁷⁸.

Τὸ 1872 συναντᾶμε ἐπίσκοπο Τριφυλίας τὸν Ἰγνάτιο (Ζερβόπουλο) καὶ στὴν Μητρόπολη Γόρτυνος παραμένει ὁ Φιλόθεος (Καλουμένης) πού εἶχε διαχειριστῆ τὴν προηγούμενη ὑπόθεση μὲ τὸ μοναχό Γερμανό. Τότε ξεκινᾶει μὴ τοπικὴ ἐκκλησιαστικὴ κρίση μεταξὺ τοῦ Τριφυλίας καὶ τοῦ Γόρτυνος, ἐξ αἰτίας τῆς μετάθεσης τῶν μοναχῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίων Θεοδώρων στὴν Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἀγιάς. Μία πράξη προφανῶς ἀντικανονικὴ πού, ὡς φαίνεται, εἶχε προκύψει ἀπὸ συνεννόηση τῶν μοναχῶν μετὰ τοῦ Τριφυλίας. Οἱ πατέρες πού ἀποτελοῦσαν τὸ ἡγουμενοσυμβούλιο, μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ προαναφερθεὶς μοναχὸς Γερμανὸς Δρακόπουλος, ἀποφάσισαν νὰ καταστήσουν τὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου Ἀγιάς ὡς κυρίαρχη μονὴ καὶ τὴ Μονὴ Ἁγίων Θεοδώρων ὡς Μετόχι αὐτῆς. Ὡς ἐκ τούτου ἐγκατέλειψαν τὴν Γορτυνία, μετέβησαν στὴν Μεσσηνία καὶ παράλληλα ἄσκησαν ὅποια ἐπιρροὴ διέθεταν, γιὰ νὰ ἀλλάξουν τὸ Βασιλικὸ διάταγμα τοῦ 1840⁷⁹.

Οἱ ἐνέργειες καὶ τοῦ Τριφυλίας καὶ τῶν μοναχῶν ἀπέδωσαν, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ 1873 ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Α' νὰ ἐκδώσει βασιλικὸ διάταγμα μετὰ ἀπὸ θετικὴ εἰσήγηση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου⁸⁰.

Ἐξί μῆνες ἀργότερα ὁ μοναχὸς Γερμανὸς Δρακόπουλος πρέπει νὰ ἦρθε σὲ ρήξη μὲ τὸν Τριφυλίας, καθὼς ὁ δεῦτερος γνωστοποίησε στὴν Ἱερὰ Σύνοδο τὴν

78. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Φάκελος Ἱερᾶς Μητροπόλεως Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας (Στὸ ἐξῆς: Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο).

79. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο.

80. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο.

ἀντικατάστασή του ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ἡγουμενοσυμβούλου. «*Ἀνεγνώσθη ἔγγρα-
φον τοῦ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας ἀπὸ 30 Ἰουλίου ἐ.ἐ... πρὸς τὴν Σύνοδον γνω-
στοποιοῦν αὐτὴ περὶ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ συμβούλου τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγί-
ου Γεωργίου μοναχοῦ Γερμανοῦ Δρακοπούλου διὰ τοῦ ἱερομονάχου Νεοφύτου
Οἰκονομοπούλου...*»

Τὸ 1874 ὁ Γόρτυνος διαμαρτυρήθηκε πρὸς τὴν Ἱερά Σύνοδο γιὰ τὴν ἀντικα-
νονικὴ αὐτὴ πράξη ἀλλαγῆς τοῦ καθεστώτος τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων,
καθὼς οἱ ἀντιδράσεις τῶν πιστῶν τῆς περιοχῆς τῆς Γορτυνίας ἦταν ἔντονες. Ἡ
Ἱερά Σύνοδος ἀπέστειλε τὸ αἴτημα αὐτὸ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο «*...καὶ παρακαλεῖ
ν' ἀνακαλέσει τὸ περὶ μεταθέσεως Διάταγμα, διότι ἡ μετάθεσις αὐτῆ οὐ μόνον
εἰς οὐδεμίαν συντείνει ὠφέλειαν, ἀλλὰ τουναντίον παραπόνων μεγάλων καὶ
σκανδάλων ἐγένετο πρόξενος*». Μέχρι τὸ Μάιο τοῦ ἴδιου ἔτους εἶχε ἐκδοθεῖ
νέο Βασιλικὸ διάταγμα γιὰ «*...τὴν ἐπαναγωγὴ τῶν μοναστηριακῶν πραγμάτων
τῆς Μονῆς Ἁγίων Θεοδώρων εἰς τὴν προτερέαν αὐτῶν κατάστασιν...*» καὶ ἔτσι
ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας ἐπανῆλθε καὶ πάλι στὸ καθεστῶς τοῦ Μετοχίου.

Μία διάτρητη ἀντικανονικὴ πράξη δὲν ἦταν δύσκολο νὰ κατατριφθεῖ καὶ ὁ
Γόρτυνος ἦταν διατεθειμένος νὰ διεκδικήσει τὸ δίκιο του. Παρ' ὅλο πὺν ἡ ἐπι-
σκοπὴ του εἶχε ἔντονη μοναστικὴ ζωὴ, σὲ ἀντίθεση μὲ τοῦ Τριφυλίας πὺν μετὰ
τὴν διάλυση τῶν μοναστηριῶν ἀπὸ τὸν Ὅθωνα, δὲν εἶχε κανένα μοναστήρι, ὁ
Γόρτυνος δὲν ὑπῆρξε θετικὸς σὲ αὐτὴ τὴν μετάθεση. Θὰ μπορούσαμε ὅμως νὰ
ποῦμε πὺν τὰ αἴτια αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς δὲν ἦταν μόνον ἡ θέληση τοῦ Τριφυλίας
νὰ δημιουργήσει μοναστικὸ πυρῆνα στὴν ἐπαρχία του, ἀλλὰ πολὺ βαθύτερα,
καθὼς ὁ ρόλος τοῦ μοναχοῦ Γερμανοῦ Δρακοπούλου δὲν φαίνεται ὅτι ἦταν ξε-
κάθαρος. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἔλλειψη στοιχείων δὲν μᾶς βοηθοῦν νὰ ἐρευνήσου-
με περισσότερο τὴν ὑπόθεση παρὰ μόνον νὰ ὑποθέσουμε.

Τὸ 1886 στίς 27 Αὐγούστου, ἰσχυρὸς σεισμὸς μεγαλύτερος τῶν 7,5R ἔπληξε
τὴν δυτικὴ Μεσσηνία μὲ ἐπίκεντρο τὴν θαλάσσια περιοχὴ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς
στὰ Φιλιατρά⁸¹. Οἱ τρεῖς πόλεις Φιλιατρά, Γαργαλιάνοι, Λιγούδιστα καὶ 123 χω-
ριά, ὑπέστησαν καταστροφικὲς ζημιές. Ὁ σεισμὸς ἔγινε αἰσθητὸς ἀπὸ τὴν Τερ-
γέστη μέχρι τὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀπὸ τὴ Μάλτα μέχρι τὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἡ μονὴ
τῆς Ἁγίας δέχτηκε καὶ αὐτὴ τὸ πλήγμα τοῦ ἐγκέλαδου. Τὸ πιὸ εὐαίσθητο ἀρχι-
τεκτονικὸ τμῆμα ἑνὸς μεταβυζαντινοῦ ναοῦ, ὁ τροῦλος, κατέρρευσε. Οἱ πατέ-

81. ΠΑΠΑΖΑΧΟΥ Β. & ΠΑΠΑΖΑΧΟΥ Κ., *Οἱ σεισμοὶ τῆς Ἑλλάδας*, ἐκδ. Ζήτη, Θεσσαλονίκη
2003, σ. 235.

ρες τῆς μονῆς μὴ μπορώντας νὰ ἀντέξουν τὸ κόστος ἐπισκευῆς του, ἀποφάσισαν νὰ κατασκευάσουν μία ἀπλὴ σκέπη, ὥστε νὰ προλάβουν τουλάχιστον τὸ χειμῶνα ποὺ ἐρχόταν καὶ ἀφήνοντας τὸ ναὸ σὲ αὐτὴ τὴ μορφή, μέχρι καὶ σήμερα.

Τὸ 1904 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ζητᾶ ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους νὰ ἀναφέρουν τὰ διαλελυμένα μοναστήρια ποὺ ὑπῆρχαν στὰ ὄρια τῶν ἐπαρχιῶν τους. Ἔτσι βρισκουμε μία ἀκόμα ἐπιβεβαίωση ὅτι ἡ Μονὴ παραμένει μετόχι τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καὶ πλέον τὸ ἰδιοκτησιακὸ αὐτὸ καθεστῶς εἶναι ἀναγνωρισμένο ἀπὸ τὴν Ἐπισκοπὴ Τριφυλίας.

«Πρὸς τοὺς ἀνὰ τὸ Κράτος Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας.

Ἐχουσα ἀπόλυτον ἀνάγκην ἡ Ἱ. Σύνοδος νὰ γινώσκῃ τὰς ἀνὰ τὸ Κράτος διαλελυμένας, ἢ μετ' ἄλλων συγχωνευθείσας, ἢ μὴ διωργανωμένας Μονάς, ἐντέλλεται Ὑμῖν, ὅπως ἐν ἰδίῳ καταλόγῳ σημειώσητε καὶ ἀποστείλητε ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς παρουσίας τῆ Ἱ. Συνόδου τὰς ἐν τῇ παροικίᾳ Ὑμῶν ὑπαρχούσας: 1) διαλελυμένας μονάς, ὑπὸ τίνος ὄνομα ἀγίου τιμᾶται ἐκάστη αὐτῶν καὶ ἐν τίνι δήμῳ κεῖται·..... Καὶ ἐν ἣ περιπτώσει δὲν ὑπάρχουσι τοιαῦτα δέον νὰ ἀναφέρητε τοῦτο εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 16 Ἀπριλίου 1904».

Ἐκ μέρους τῆς ἐπισκοπῆς Τριφυλίας τὴν ἀπάντηση ἀπέστειλε ἡ Ἐπισκοπικὴ Ἐπιτροπὴ:

«Πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Μετὰ σεβασμοῦ γνωρίζεται τῇ Σῆ Ἱερᾷ Συνόδῳ ὅτι ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας ὑπάρχουσι δύο διαλελυμέναι Μοναί, ἡ μία κεκλιμένη ἐν τῷ Δήμῳ Φλεσιάδος τῆς Τριφυλίας ἐπὶ τοῦ ὄρους Αἰγάλεω τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, συγχωνευθεῖσα διὰ Β. Διατάγματος τοῦ 1840 ἔτους εἰς τὴν ἐν Γορτυνίᾳ διατηρουμένην Μονὴν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων,

Ἐν Κυπαρισσίᾳ τῇ 16 Μαΐου 1904

Εὐπειθεστάτῃ ἡ Ἐπισκοπικὴ Ἐπιτροπὴ

Α. Π. Οἰκονομίδης, Οἰκονόμος

Ἰωάν. Ἀντωνόπουλος, Πρωτέκδικος»⁸²

Τὸ 1909 ἡ Μονὴ τῶν ἁγίων Θεοδώρων εἶχε ἑννέα μοναχοὺς καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ἐπανδρῶναι ἱκανοποιητικὰ τὸ μετόχι τῆς στὴν Ἁγιά⁸³

82. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 437.

83. ΚΟΚΚΙΝΗ ΣΠ., *Τὰ μοναστήρια*, σ. 254-255.

κάτι τὸ ὁποῖο φαίνεται νὰ πράττει, καθὼς τέσσερα χρόνια μετὰ συναντᾶμε τουλάχιστον τρεῖς μοναχοὺς νὰ διαβιοῦν ἐκεῖ.

Στὰ 1913 ἓνα κείμενο τοῦ ἐκ Γαργαλιάνων ἀνταποκριτῆ τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας *Σκριπ*⁸⁴ πὺν ὑπέγραφε μὲ τὸ ψευδώνυμο Φιντίας⁸⁵, καταγγέλλει γιὰ ἀπαράδεκτη συμπεριφορὰ τὸν Ἡγούμενο καὶ ἄλλους δύο πατέρες τῆς Μονῆς ἀπέναντι σὲ δύο συντοπίτες του. Τὸν ἓναν πὺν εἶχε προσβληθεῖ ἀπὸ φυματίωση καὶ πῆγε στὴν Μονὴ τῆς Ἀγιάς, γιὰ νὰ βρεῖ θεραπεία λόγω τοῦ ὑγιεινοῦ κλίματος καὶ τὸν ἄλλο περαστικὸ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀσθενῆ πὺν ζήτησε καὶ αὐτὸς τὴν βοήθειά τους.

Ὁ τίτλος τῆς ἀνταπόκρισης ἦταν: «*Βούλγαροι στὴν Ἀγιά*». Θὰ μπορούσε κάποιος νὰ ὑποθέσει ὅτι οἱ μοναχοὶ ἦταν Βουλγαρικῆς ἐθνικότητος πράγμα πὺν δὲν ἴσχυε, καθὼς ἦταν ἀδιανόητο νὰ ὑπάρχει βούλγαρος κληρικὸς στὴν Ἑλλάδα αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα. Βλέποντας καὶ σὲ ἄλλες ἀνταποκρίσεις τὴν φρασεολογία ὅχι μόνου τοῦ Φιντία ἀλλὰ καὶ τῆς ἐφημερίδος γενικότερα θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς «Βούλγαρος» χρησιμοποιεῖτο, γιὰ νὰ χαρακτηρίσει μειωτικὰ κάποιον κληρικὸ⁸⁶. Ἄς δοῦμε ὁμως τί ἀναφέρει στὴν ἀνταπόκρισή του:

«... *Εἰς τὴν Μονὴν Ἀγιάς ὡς ἐκ τοῦ ὑγιεστάτου αὐτῆς κλίματος μετέβη πρὸς τελείαν αὐτοῦ ἀνάρρωσιν εἰς συμπολίτην μου ὀνόματι Φώτης Σταμάτης. Κλονισθείσης τῆς ὑγείας του εἰς τὴν ἄλλοτε χρυσοφόρον καὶ ἤδη θανατηφόρον πατρίδα τοῦ Κολόμβου*⁸⁷. Ὁ συμπολίτης μου ἐκεῖνος ἔνεκεν ἐλλείψεως τακτικῆς συγκοινωνίας ἐστερήθη ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ τοῦ ἐπιούσιου ἀκόμη.

84. Ἐφημερίδα «*ΣΚΡΙΠ*», 25 Ἰουλίου 1913.

85. Πρόκειται γιὰ τὸν Γεώργιο Ἰω. Οἰκονόμου, αὐτοαποκαλούμενο καὶ «λαϊκὸ ῥήτορα». Ἐφημερίδα «*ΣΚΡΙΠ*», 1 Ἀπριλίου 1915. Στὸ φύλλο αὐτὸ ἰσχυρίζεται ὅτι ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν κατὰ τὶς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς 25^{ης} Μαρτίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ καὶ μάλιστα τὸν δημοσιεύει. Λίγες μέρες μετὰ (7 Ἀπριλίου 1915) ἄλλος ἀνταποκριτῆς ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους διαψεύδει τὴν συμμετοχὴν τοῦ Οἰκονόμου σὲ αὐτὰς τὶς ἐκδηλώσεις πὺν εἶχαν καὶ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καθὼς ἔγιναν καὶ τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς μαρμάρινης στήλης τῶν πεσόντων.

86. Ἰούνιο-Ἰούλιο τοῦ 1913 βρισκόταν σὲ ἐξέλιξη ἡ Β' φάση τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων μετὰ τὸ μέτωπο Ἑλλάδα-Σερβία-Ρουμανία ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Τὸ ἐθνικὸν συναίσθημα βρισκόταν σὲ ἐξάρση. Οἱ μῆνες ἄλλωστε τοῦ Μακεδονικοῦ Πολέμου 1904-1908 ἦταν νοπέες καὶ ἡ τακτικὴ τῶν Βουλγάρων νὰ σκοτώνουν τοὺς Ἕλληνας προκειμένου νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ δεχθοῦν στὰ χωριά τοὺς κληρικὸς ἀπὸ τὴν σχισματικὴ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας δὲν εἶχε ἀκόμα ξεχασεῖ. Ἔτσι στὴν συνείδηση ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὁ βούλγαρος παπᾶς εἶναι ὁ ἔχων τὸ ἀνάθεμα σὲ ἀντίθεση μετὰ τὸν Ἕλληνα παπᾶ πὺν εἶναι ὁ ἱερομάρτυρας τῆς Μακεδονίας.

87. Τέλη τοῦ 19^{ου} αἰ. εἶχε ξεκινήσει τὸ πρῶτο κύμα μετανάστευσης Ἑλλήνων πρὸς τὴν Η.Π.Α.

Ἔδωκεν εἰς τὸν ὀρθόδοξον καλόγηρον τῆς Μονῆς 25 δραχμῆς ὅπως τῷ προμηθεύῃ ἄρτου κ.λπ.

Ὁ Βούλγαρος ὁμῶς καλόγηρος ἐτσέπωσε τὰς 25 δραχμῆς προφασιζόμενος ἀκόμη ὅτι τὸ εἰκοσιπεντάρικο ἦτο κίβδηλο.

Ἦδη ἄρχεται ὁ χορὸς ἐτέρου ὀρθοδόξου Βουλγάρου ἱερέως. Καὶ αὐτὸς ἠρνήθη νὰ χορηγήσει ὀλίγον ἄρτον εἰς τὸν πεινάσαντα συμπολίτην μου ὃν ἄλλωστε διακρίνει μεγάλη χριστιανικὴ ἀρετὴ, καὶ τί τὴν ἡμέραν ἐκείνη ὁ ὀρθόδοξος παπᾶς ἔλαβε πολλὰ πρόσφορα ἀπὸ τὰ λειτουργήσαντα εἰς τὸν Ναὸν τῆς Μονῆς γραῖδια πρὸς διάσωσιν τῶν προσφιλῶν ἐκ τοῦ πολέμου. Καὶ θὰ ἀπέθνησκεν ὁ καλὸς συμπολίτης μου ἐκ τῆς πείνης, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ δὲν ἐπρόφθανε νὰ τοῦ μεταφέρῃ τροφίμα εἰς στενὸς του συγγενῆς ἐκ Γαρογαλιάνων.

Τρίτος καὶ τελευταῖος παπαδίστικος χορὸς.

Ἄλλοτε ποτὲ ὁ ἠγούμενος τῆς Ἀγιάς ὁ ὁποῖος ἐπαχύνθη καὶ ἐπλατύνθη εἰς τὴν Μονήν, ἠρνήθη εἰς τὸν ὀδοιποροῦντα ἀσθενῆ Ἀθ. Καλογερόπουλον νὰ χορηγήσῃ ὀλίγην κινίνην. Ἄλλ' ὃ τῆς εἰρωνείας τοῦ πραγματικοῦ ἄφηκε τὸν βαρέως ἀσθενήσαντα νὰ διανυκτερεύσῃ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φοβεροῦ παγετοῦ καὶ ἔξω τῆς μονῆς....»

Ἡ ἀντικειμενικότητα τοῦ Φιντία θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἀναξιόπιστος, καθὼς ὅπως προκύπτει καὶ ἀπὸ ἄλλες ἀνταποκρίσεις του στὴν ἴδια ἐφημερίδα εἶχε «μένον» ἐναντίον τοῦ κλήρου. Γιὰ παράδειγμα, ἓνα χρόνον ἀργότερα ὁ ἴδιος ἀνταποκριτὴς στὶς 20 Ἰουνίου 1914 στὴν ἴδια ἐφημερίδα γράφει γιὰ μίαν ἐκδρομὴν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιήσουν οἱ συντοπίτες του στὰ νησιά Στροφάδες. Ἴδου πῶς περιγράφει τὸ γεγονός:

«...Καὶ ἐφέτος κατόπιν τῶν καθησυχαστικῶν εἰδήσεων ἐτοιμάζεται καὶ αὐθις λαμπρὰ θαλάσσια ἐκδρομὴ εἰς τὴν νῆσον τῶν Στροφάδων ἐν ἧ τὸ πάλαι κατοικούν Ἀρπυιαί, ἣδη διαμένουν ἐν αὐτῇ δέκα ὀκτὼ ὀρθόδοξοι. Ἐτοιμασθῆτε λοιπὸν ὅλοι ὅπως ἀπολαύσῃτε τὴν μοναδικὴν ἐκδρομὴν χωρὶς ποσῶς βεβαίως νὰ φοβηθεῖτε ὅτι ἐν τῇ νησίδι θὰ εὑρεθεῖτε μεταξὺ διαβόλων καὶ ὀρθόδοξων ρασοφόρων ὧν οὐδὲν δεινότερον».

Οἱ μόνες ἀξιόπιστες πληροφορίες ποὺ λαμβάνουμε ἀπὸ τὴν ἀνταπόκριση «Φιντία», γιὰ τὴν μονὴ τῆς Ἀγιάς, εἶναι πῶς τὸ ἔτος αὐτὸ ἔχει τουλάχιστον τρεῖς μοναχοὺς καὶ ἐξυπηρετεῖ-νοσηλεύει κατοίκους ποὺ πάσχουν ἀπὸ φυματίωση. Τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ἀμφιλεγόμενα καὶ ὁ λόγος εἶναι προφανής.

Ἡ τελευταία γραπτὴ ἀναφορὰ γιὰ τὴν λειτουργία τῆς μονῆς ἔστω καὶ ὡς μετόχι εἶναι σὲ αὐτὴ τὴν δημοσιογραφικὴ ἀναφορὰ τοῦ 1913. Δώδεκα χρόνια ἀργότερα διαλύεται ὀριστικὰ ἡ μονὴ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων στὴν Γορτυνία καὶ

συγκωνεύεται, με απόφαση του Ἐπισκόπου Γόρτυνος, μαζί με ὅλα τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα ὑπάρχοντά της, ὡς μετόχι στὴν Ἱερὰ Μονὴ Κερνίτσας. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγιάς ἀκολούθησε τὴν τύχη τῆς κυρίαρχης μονῆς.

Ἡ μονὴ διαλύθηκε ὀριστικὰ καὶ ἐγκαταλείφθηκε μεταξὺ 1913 καὶ 1925, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ὁ τελευταῖος μοναχὸς τῶν Ἀγίων Θεοδώρων. Συνεχίζει ὡστόσο νὰ ἀποτελεῖ πόλο ἔλξης πιστῶν ποὺ ἤθελαν νὰ τὴν ἐπισκεφτοῦν, νὰ προσευχηθοῦν καὶ νὰ παρακολουθήσουν τὴ θεία Λειτουργία. Τὸ γεγονός αὐτὸ ὑποχρεώνει τὸν Μητροπολίτη Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Ἀνδρέα νὰ ὀρίσει ἐφημέριο γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Μοναστηριοῦ. Ἔτσι, τὸ 1928 διορίζεται ἐφημέριος τῆς Ἀγιάς ὁ Περιελλῆς Καράμπελας, 34 ἐτῶν ποὺ εἶχε χειροτονηθεῖ ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Νεόφυτο⁸⁸. Ἀπὸ τὴ στιγμή, ποὺ ὁ χῶρος ἔχασε τὸν μοναστηριακὸ του χαρακτήρα, καθὼς δὲν διέμενε πλέον κανεὶς μοναχός, καὶ ἡ μονὴ λειτουργοῦσε μόνο κατὰ τὶς ὥρες τῶν ἀκολουθιῶν, ἀτόνησε καὶ ἡ προσέλευση τῶν πιστῶν σὲ αὐτή, ἕως ὅτου, τὸ μοναστήρι περιήλθε στὴν ἀπόλυτη ἐγκατάλειψη.

Τὸ δικαίωμα αὐτὸ τοῦ τότε Μητροπολίτη Ἀνδρέα νὰ ὀρίζει ἐφημέριο σὲ μετόχι μονῆς, ἄλλης ἐπισκοπικῆς περιφέρειας δείχνει ὅτι προηγουμένως εἶχε ὑπάρξει συνεννόηση μετὰ τὸν Μητροπολίτη Γόρτυνος καὶ Μεγαλουπόλεως καὶ ἄτυπη ἴσως ἢ γραπτὴ (:) παραχώρηση τοῦ ναοῦ στὴν Μητρόπολη Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας. Ἐνισχυτικὸ αὐτῆς τῆς παραχώρησης εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὴν ἐγκατάλειψη ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, λόγω τῆς γεωγραφικῆς του θέσης, συμπεριελήφθη στὰ παρεκκλήσια τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τοῦ παρακείμενου χωριοῦ Μεταξάδα (πρώην Σαπρίκι).

Ἡ ἱστορικὴ πορεία τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ἀγιάς γράφτηκε μέσα σὲς πιὸ δύσκολες στιγμὲς τοῦ νεώτερου Ἑλληνισμοῦ καὶ δυστυχῶς ἔληξε ἄδοξα. Τὸ μόνο ποὺ διεσώθη ἀπὸ τὰ κτήριά του εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἐνῶ τὰ κτίσματα πέριξ αὐτοῦ βρίσκονται «ὥσπερ λίθοι τε καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ κέραμος ἀτάκτως μὲν ἐρριμμένα...» (Ξενοφῶν 3.1.7). Ὁ χῶρος ἔχασε ἔτσι, τὸ μοναστηριακὸ του χαρακτήρα, διατήρησε ὅμως, τὴν ἀρχαιολογικὴ του σπουδαιότητα καὶ ἱερότητα χάρις στὴν παρουσία τοῦ ναοῦ. (εἰκ. 1). Ὁ τόπος ἐρήμωσε καὶ ἔγινε ἀσφαλὲς καταφύγιο γιὰ ἄγγλους στρατιῶτες κατὰ τὸν δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο⁸⁹. Ἐκτοτε κανεὶς δὲν ἔζησε ἐκεῖ καὶ ἡ ἄγρια φύση κάλυψε τὰ πά-

88. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία Τριφυλίας*, σ. 367.

89. ΑΝΤΩΝΑΚΑΤΟΥ, *Καλαμιάτα*, σ. 241.

να κρύβοντας όμως στα σπλάχνα της σημαντικά λείψανα από τὰ χρόνια πὸν ζοῦσαν ἐκεῖ ἄνθρωποι. Εἶναι εὐτύχημα πὸν μὲ Ὑπουργικὴ Ἀπόφαση τοῦ 1962 ὁ Ἱερὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κηρῶχθηκε ἀρχαιολογικὸ μνημεῖο⁹⁰, γιὰτὶ ἔτσι ἀπετράπη ὁποιαδήποτε ἀυθαίρετη παρέμβαση στὸ μνημεῖο πὸν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀνεπανόρθωτη. Ὁ χῶρος ἀναμένει περαιτέρω ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα, καθὼς εἶναι βέβαιο πὸς θὰ ἀποκαλύψει ἀκόμα περισσότερα ὄχι μόνο γιὰ τὴν πάλαι ποτὲ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπιλεγομένης Ἀγιάς μὰ καὶ γιὰ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ ὄρους αὐτοῦ.

90. ΥΑ 15904/24-11-1962 ΦΕΚ 473/Β/17-12-1962.

Εικόνα 1.

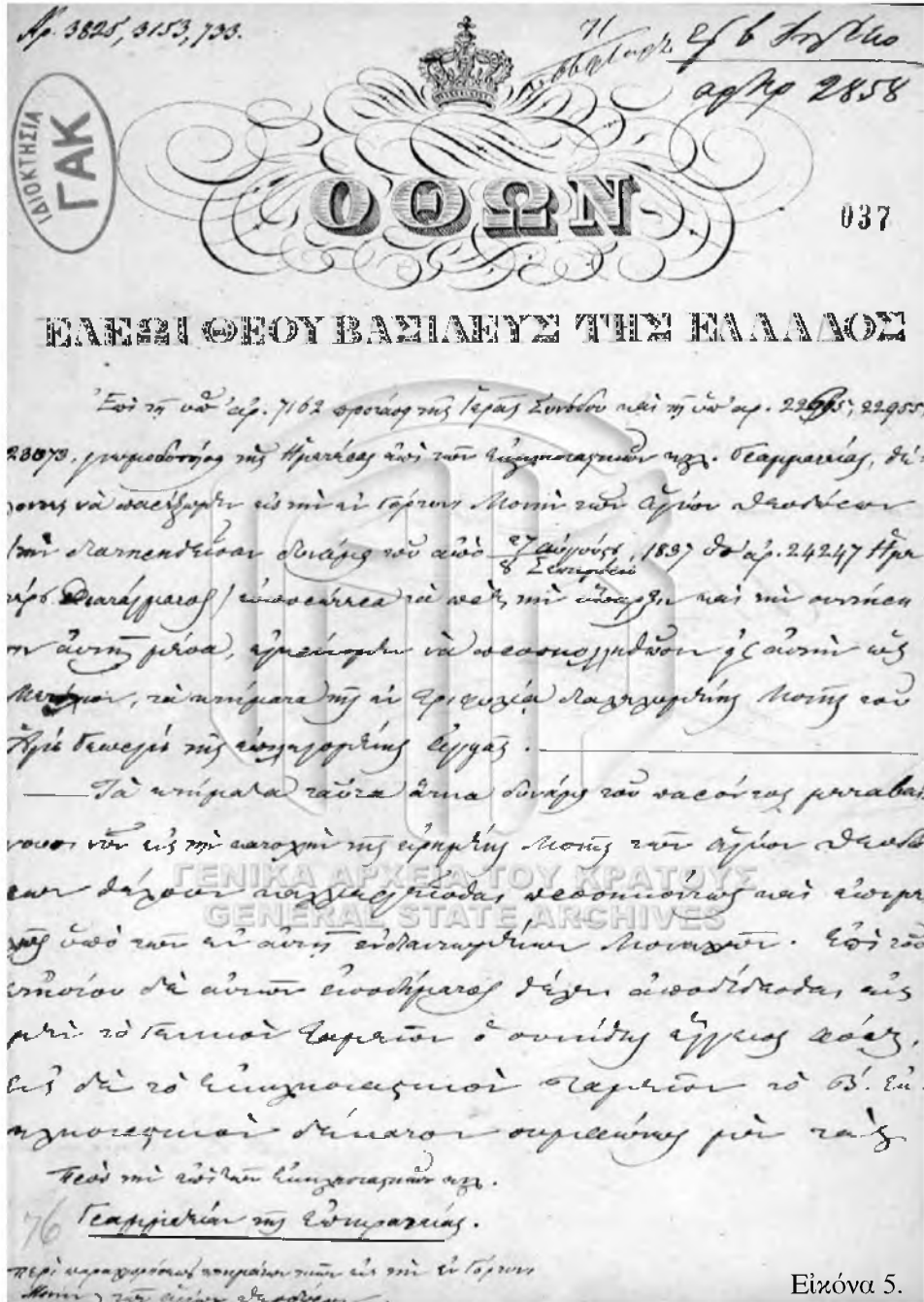
Εικόνα 2.

Εικόνα 3.

Εικόνα 4.

Εικόνα 5.